

Reforma în România este un proces ratat

SĂPTĂMINAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL IV • Nr. 42 (194) • 27 octombrie - 2 noiembrie 1993 • 16 pagini • 80 lei

DANIEL VIGHI pag. 4

Prin intrarea în Consiliul Europei, statul român renunță la cvasitotalitatea prerogativelor sale asupra individului

Un discurs al lui Alexandr Soljenițin comentat de Ion Vianu

Adrian Marino despre ultima carte a lui Matei Călinescu

pag. 15

GABRIEL ANDREESCU

Etnocentrismul, o inconsecvență

Scrisoarea pe care dl. Victor Neumann a adăscat-o redactorului-suf al revistei "22" are, din păcate, prea puțin de-a face cu "știință istorică" și mult prea mult cu o problemă de principiu, pentru ca scurta explicație a d-nei Gabriela Adameșteanu să fie indeajuns.

Este puțin probabil să greșesc spunând că nu există publicație, în România, care să fi făcut atât de mult pentru cauza minorităților, ca revista "22". În momentul în care s-a hotărît – ianuarie 1990 – ca "22" să aibă pagini dedicate minorităților nu se cunoștea faptul că șovinismul și xenofobia vor devine artilleria grea a tacticii de restaurație. Nu se bănuia că pentru mesajul lor de toleranță autorii articolelor, și ai revistei, vor fi subiectul unor campanii violent-jignitoare. În ziarale "Azi" și "Adevărul" (în primele luni ale lui 1990), apoi în "România Mare", "Europa" și alte reviste de aceeași specă. La care s-a adăugat politica de sabotare, prin impiedicare difuzării revistei, prin condiții contractuale oneroase, cu efect imediat sau cu efecte care ne ating încă și acum. Și totuși, această costisitoare politică pro-minorități a fost continuată. Revista "22" a deschis și subiectul, mai delicat și, în orice caz, mai complicat, al ideologiei unora dintre reperale noastre intelectuale – Mircea Eliade sau Emil Cioran – privind politica națională ori alte teme care au alimentat, în perioada interbelică, naționalismul extremist. Într-un moment cind se produce recuperarea culturii interbelice, cind pe piață de carte au apărut în sfîrșit operele marilor creatori puși la index vreme de 45 de ani, mistificarea acestor detalii ar fi – ca să reiau o butadă – mai mult decât o greșeală, ar fi o prostie. Ne aflăm într-un moment critic pentru destinul civilizației noastre, și avem obligația de a trece de la cultura mitologilor la cultura deschisă a reevaluărilor, întemeiată pe dialog – și deci pe responsabilitate. Faptul că Eminescu este poetul de referință al culturii române nu ne obligă să preluăm – sau să uităm, să ocolim – accentele xenofobe (la rindul lor tratate în context) din publicistica politică. Dar toată această operă de re-interpretare istorică are – pe lîngă ingratitudinea de care aminteam – și cerința ei de subtilitate. Și, deci, de "dozaj". Este total neadecvat să echivalezi opinii esențialiste asupra spiritului național cu chemări la pogrom. Sau să uită umanismul sever care fundamentează opera marilor creatori, datorită unor opțiuni ideologice contestabile. În răspunsul dat de către redactorul-suf al revistei "22" la un articol anterior al lui Victor Neumann se facea un apel la simțul nuanței. La necesitatea completitudinii. Avem de făcut astăzi, cu aceeași urgență, nu numai procesul numitului

naționalism românesc de dreapta, ci și procesul stinții extreme. Avem deci de discutat și "alte liste" – cum ar fi lista ideologilor comunismului din România. (Se întrebă, nu de mult, Monica Lovinescu, tot în această revistă: "Nu cumva România a stat ea, vreo jumătate de veac, sub o stăpînire legionară, iar comuniștii sunt aceia care au deținut puterea doar cîteva luni de zile și apoi, băgați în închisoare de Antonescu, nu au mai ieșit decât prin 1964 din temnițe? Nu cumva am visat, și tot Estul european a scăpat, din 1989 încoace, nu de teroarea comunistă ci de cea fascistă?")

Întimplător sau nefîntimplător (este absurd să bănuim aici cauzalități abisale) lista aceasta, la care s-a referit anterior Gabriela Adameșteanu, cuprindea în totalitate evrei. Ar trebui oare ocolit acest subiect, al ideologilor care au îngropat cultura română în anii '50, pentru că aceștia aparțin, în atîta măsură, unei minorități? Pe linia acestui raționament ar urma să nu remarcăm ambiguitatea pe care UDMR o lasă să planeze asupra anumitor concepe ale strategiei sale, întrucât UDMR este o organizație fundamental interesată în democrație. Revista "22" și-a asumat, de-a lungul timpului, responsabilitatea de a numi – atât cît poate, evident – derapările, de la rațiune ori normalitate, de oriunde ar veni ele. Limbajul de o agresivitate descalificantă, pe care îl folosește Victor Neumann în scrisoarea sa de săptămîna trecută, pentru "îndrăznea" Gabrielei Adameșteanu de a da o listă de ideologi care este în exclusivitate alcătuită din evrei nu face în nici un caz un serviciu etnic. Este inconsecvent, și în definitiv perdant, să aperi valorile minorităților pornind de la etnocentrism. Aceeași perspectivă etnocentrică a fost în baza cîtorva decizii ale maghiarilor, cu efecte fatale. (Am în vedere, în primul rînd, evenimentele de la Tîrgu Mureș din martie 1990. Acțiunii grupurilor interesate în declanșarea conflictului dintre români și maghiari i-a adăugat obsesia reprezentanților comunității maghiare de a segregă școlile, ca și cum dreptul firesc de a folosi limba maternă în învățămîntul completat cu întreruperea comunicării între copiii de etnii diferite.) Militantismul celor care aparțin majorității contra tentațiilor de hegemonie ale acesteia nu pleacă de la absență "conștiinței de sine"; ar trebui recunoscut, în respectul dat unor identități diferite, un umanism consecvent și pragmatic; iar în toleranță, mai curind simțul solidarității decât al unei idei abstracte. Ca să poți salva, în condițiile noastre complicate, echilibrul dintre majoritate și minoritate va fi necesar însă ca și ideologii minorităților să adauge, conștiinței de sine, conștiință alterității.

O scrisoare și un răspuns

Falsul și jignirea în "Visele"
d-lui A. Cornea

Intr-un articol din nr. 39 (6-12 octombrie 1993) domnul Cornea îmi atribuie afirmații pe care eu nu le-am făcut niciodată. Pentru a-și face credibilă o speculație, pe cît de facilă pe atât de aberantă, potrivit căreia PUNR, PRM, PSM și o parte importantă a PDSR consideră intrarea României în Consiliul Europei ca pe o legitimare a propriei dominații asupra societății românești și că "ei speră să-i păcălească pe occidentali și să se sustragă controlului acestora", dl. A.C. vine cu un fals grosolan, afirând că "Nu este surprinzător că a doua zi după votul de la Strasbourg, dl. Ion Solcanu, vicepreședinte al PDSR, susține că amendamentele nu impun obligații statului român".

Pentru a restabili adevărul citez din expunerea mea la ședința Senatului României din 30 septembrie a.c. În contradicție totală cu cele afirmate de A.C., eu am spus că "amendamentele și recomandările care au fost făcute României în acea ședință istorică din 28 septembrie a.c. obligă România la continuarea acestui proces" de democratizare. De unde scoate atunci A.C. ideea că eu aș fi spus că amendamentele nu impun obligații? Să aibă legătură cu titlul articoului - Visele? Mai departe, în paragraful următor revin și repet cele spuse mai sus: "noi trebuie să continuăm acest proces început pentru a ne inscrie definitiv în valorile democrației tradiționale din Europa".

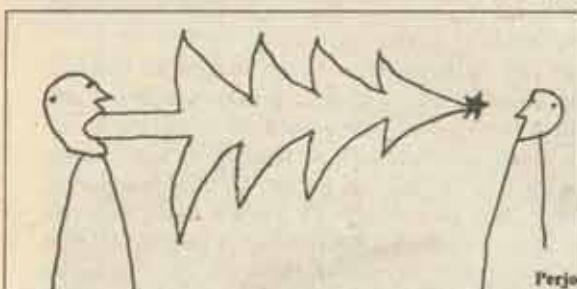
Dar și mai supărător este faptul că, pe baza unui fals pe care, cu bună știință îl comite, A.C. își permite să mă jignească într-un mod nedrept, nedemn și condamnat. "Visind" că eu aș fi spus ceea ce el îmi atribuie în contradicție cu afirmațiile mele, A.C. îmi ajustează coeficientul de inteligență, plasându-mă cu de la sine putere printre "cei subordinați... care obișnuiesc să viseze cu voce tare la tribuna Parlamentului".

Față de modul în care dl. A.C. își face meseria de gazetar, uzind de minciună și jignire pentru a dezinforma opinia publică, se poate aprecia că gestul său se plasează în sfera imoralității.

Că este vorba, în cazul lui A.C., și de un regerabil defect de caracter rezultă din imprejurarea că în 1985, recenzindu-i, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Iași, lucrarea "Mentalitatea culturale și forme artistice în epoca romano-bizantină", pe care el însuși o consideră doar un eseu, am apreciat-o ca pe o "lucrare de teorie și istoria culturii", "un punct de referință în istoriologia noastră". (p. 840-841). În tot cuprinsul acestei recenziile m-am plasat în poziția specialistului obiectiv, a relației de corectă colegialitate. Amintind și acest amănunt doresc să relev doar că gestul lui A.C. nu are nici o motivare, fie de ordin obiectiv, fie personal.

Închei cu speranța că Revista "22" nu-și face o practică din a publica dezinformări și jigniri.

Conf. univ. dr. ION SOLCANU,
senator

PREȚUL ABONAMENTELOR DEJA CONTRACTATE NU SE MODIFICA.
INDIFERENT DE SCHIMBARILE ULTERIOARE ALE PREȚULUI REVISTEI.

LA SEDIUL REDACȚIEI PUTEȚI
CUMPARA DIN STOC.

Numere, după cum urmează: din anul 1990 numerele 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 28, 29, 38, iar din anul 1991 și 1992 – orice număr. Exemplarele vechi sunt comercializate la prețul actual al revistei. De asemenea, redacția "22" ține la dispoziția doritorilor "Raportul asupra evenimentelor din 13-15 iunie" (120 lei), precum și Edițiile speciale: "22" – "Suspiciune de fraudă" (50 lei), "Oslobodenje" (30 lei).

Stimate d-le Solcanu,

În Evenimentul zilei din data de 1 octombrie 1993, sub titlu "Amendamentele Consiliului European au creat controverse între coaliția guvernamentală și UDMR", stă scris: "În numele partidului de guvernămînt, Ion Solcanu a afirmat, între altele, că amendamentele citite de ministrul Ene sunt facultative și nu mai constituie un obstacol în calea integrării definitive a României în CE". Confruntarea cu stenograma ședinței pe care atât au avut amabilitatea să mi-o expediască arată că, formal, declarația dvs. a fost destul de diferită. Mai ales cuvîntul "facultativ" nu se regăsește în cuvîntarea dvs. Totuși, așa stînd lucrurile, veți admite, presupun, că nu mă puteți acuza de un fals comis cu bună știință, așa cum o faceti, de vreme ce nu am făcut decit să iau de bună informația oferită de cunoșcutul cotidian.

Cu toate acestea, în spirit, Evenimentul zilei nu a greșit prea mult: declarația dvs. rămîne presărată de ambiguități și nu litera textului dvs. interesează aici. Nu atât spus, într-adevăr, că amendamentele nu impun obligații. Dar ce înseamnă exact fraza dvs.: "amendamentele și recomandările (...) obligă România la continuarea procesului de democratizare"? Este ea perfect echivalentă cu a spune: "Statul român trebuie să respecte și să aplique amendamentele și recomandările CE, modificîndu-și în consecință, acolo unde este cazul, legislația"? Eu cred că nu. Amendamentele nu obligă doar la continuarea "procesului de democratizare", așa în general și fără specificări, căci fiecare dintre noi, cred, putem înțelege lucruri oarecum diferite prin această nobilă dar atât de uzată sintagmă. Spre exemplu, după mine, democrație înseamnă și respectarea legii. În particular, membrii Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice trebuie să fie numiți de ministrul Culturii, la propunerea președintelui Comisiei, conform art. 8 din Decretul-lege al CFSN din februarie 1990. După dvs., fără indoială, "proces de democratizare" înseamnă cu totul altceva, de vreme ce tocmai atât acceptă – cred – numirea ca membru al Comisiei, fără a fi fost propus de președintele ei în exercițiu. (Dacă nu atât acceptă-o, puteți refuza public și atunci retragez.) Prin urmare, d-le Solcanu, să ne ferim de vorbe mari: problema este dacă, în viziunea dvs., România trebuie, pînă una-alta, sau nu trebuie să respecte și să aplique amendamentele în cauză, și nu doar să continue "procesul de democratizare pentru a ne înscrie definitiv în valorile democrației etc., etc.".

În plus, o fraza din stenograma cuvîntării dvs. (pe care, interesant, nu atât marcat-o, ca pe celelalte) mă pune pe gînduri încă și mai mult, mă face chiar să am "vise urîte". Fraza cu pricina, de altminteri, a stîrnit și replica d-lui Verestoy Attila și, probabil, tot ea, l-a determinat pe redactorul Ev.z să scrie cele de mai sus. Atât spus, astfel, că amendamentele și recomandările "vor fi analizate de către Parlament la momentul respectiv". A analiza înseamnă a dezbaté, a supune

discuției. Ce anume? Amendamentele ca atare? Felul lor de aplicare la "condițîile românești"? Vor fi atunci ele respectate în totalitate sau numai parțial, atât cît va voi Guvernul? Si care este "momentul respectiv"? Peste o săptămînă, peste o lună, peste un an? N-am atunci dreptul să mă tem că presupusul aspect facultativ al respectării lor se strecoară însidios pe această cale a "analizei la momentul respectiv"? Dvs. știți, pe de altă parte, la fel de bine ca și mine, ce semnificație avea în limbajul fostului PCR formula: "vom analiza, tovarăși, vom analiza"? Si atunci, d-le senator, de ce folosiți în continuare limba de lemn a birocrației de partid (comunist)? De ce spuneți "vor fi analizate de către Parlament", în loc să spuneti, pe românesc, "vor fi aprobată sau ratificată de către Parlament"? Iar cînd lumea înțelege că vă ascundeți gîndurile și intențîile reale, de ce vă mai supărăți?

Că afirmațiile dvs. stîrnesc nedumeriri și confuzii părea să rezulte și din luarea de poziție a d-lui Traian Chebeleu, purtătorul de cuvînt al Președintelui, la care am făcut referință în articoul meu "Visele". Pe de altă parte, la conferința de presă a partidului dvs., PDSR, din 5 octombrie a.c., dvs. ați declarat încă și mai clar că, în opinia dvs. amendamentele în cauză nu sunt "condiționări, ci recomandări".

Intr-un cuvînt, sănătatea elementelor care mă fac să cred că spusele mele privitoare la luarea dvs. de poziție nu constituie nici măcar un fals, necum unul conștient. Sper, de asemenea, că am reușit să vă explic că nici nu visez și nici nu aiurez atunci cînd, încercînd să vă expliciez modul de expresie, am scris articoul cu pricina.

Sint înăunătă să accept că a vă fi considerat drept "subdotat intelectual" nu corespunde adevărului, putînd constitui de aceea o insultă, lucru pe care il regret. Adevărul este că aveți o dotare admirabilă în a vă exprima echivoc, ambivalent. În așa fel încît să puteți evita atât un angajament clar, cît și un atac direct. Sint un maestru al limbii de lemn în varianta revizuită și adăugită în "epoca de tranziție", un specialist al eschivei, un profesionist greu de egalat în arta de turnărîi sensurilor. Că această dotare a dvs. nu ar trebui, în opinia mea, să constituie un motiv de laudă pentru un om politic cu responsabilitățile dvs., aceasta este, firește, o chestiune ce n-are nimic de-a face cu faptul incontestabil al înaltului dvs. Q.I.

În sfîrșit, în sănătatea și înțeleptul d-le Solcanu, că, într-adevăr, nu am nici un motiv personal de a vă fi atacat. Mi s-a părut însă oarecum amuzant că vă gîndi totuși că recenzie dvs. la carte mea apărută în 1984 mi-ar fi putut trezi neasteptate resentimente. Oare chiar credeți că nu pot exista alte motive ale reacției mele față de dvs. decit motivele personale? Vă rog să credeți că nu este vorba în cazul ei decit despre aversiunea mea profundă la tipul de limbaj pe care îl folosiți, cît și la ceea ce acesta mi se pare că ascunde.

ANDREI CORNEA

Din
sumarul
numerelor
43 și 44:

● ALAIN BESANÇON la GDS
● Minorități în România: țiganii
● JEAN-FRANÇOIS REVEL despre
informație și comunicare

Din
sumarul
numerelor
43 și 44:

Revista "22" anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

650 lei

pe trimestru costă abonamentele cu jumătate de preț oferite de revista "22" – sponsorizate de INSTITUTUL PENTRU DEMOCRAȚIE ÎN EUROPA DE EST și ASOCIAȚIA EST-LIBERTÉ – pentru PENSIONARI, CADRE DIDACTICE, ELEVI, STUDENȚI, FOȘTI DEȚINUȚI POLITICI, VETERANI DE RAZBOL.

Cei interesați să rugați să expedieze prin mandat poștal suma de 650 lei pe adresa: **Revista "22" conț. 45103532, BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București**. Totodată, cei interesați să rugați să trimiteți adeverințele corespunzătoare (talon de pensie, adeverințe de la școală etc.) pe adresa: **Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, București**, cu specificarea pentru **Serviciul de Difuzare**.

Adeverințele pentru abonamentele cu jumătate de preț sunt valabile pentru un an de zile.

Cei ce nu fac parte din categoriile amintite pot beneficia de reducere dacă contractează abonamente prin intermediul redacției, după cum urmează: ● reducere cu 24% (costul abonamentului este de 900 lei pe trimestru) pentru abonamentele cu ridicare de la sediu (Calea Victoriei 120), cu posibilitatea păstrării exemplarelor; ● reducere cu 10% (costul abonamentului este de 1.050 lei pe trimestru) pentru abonamentele cu expediere prin poștă.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE se pot abona la revista "22" depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la **Banca Comercială Ion Iriac S.A. București, Str. Doamnelor nr. 12**; pentru dolari în contul 4120253230, pentru mărci în contul 4120253231, pentru franci francezi în contul 4120253235 (cu specificația: PENTRU REVISTA "22" sau trimînd un cec (money order) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de **80 dolari** pe an (41 dolari pe 6 luni, 20 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibile: **141 DM** anual (70 DM pentru 6 luni, 35 DM trimestrial), **600 franci francezi** anual (300 franci pentru 6 luni, 150 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de **100 dolari** anual (50 dolari pe 6 luni, 25 dolari trimestrial) sau echivalentul în orice monedă convertibile.

ANDREI CORNEA

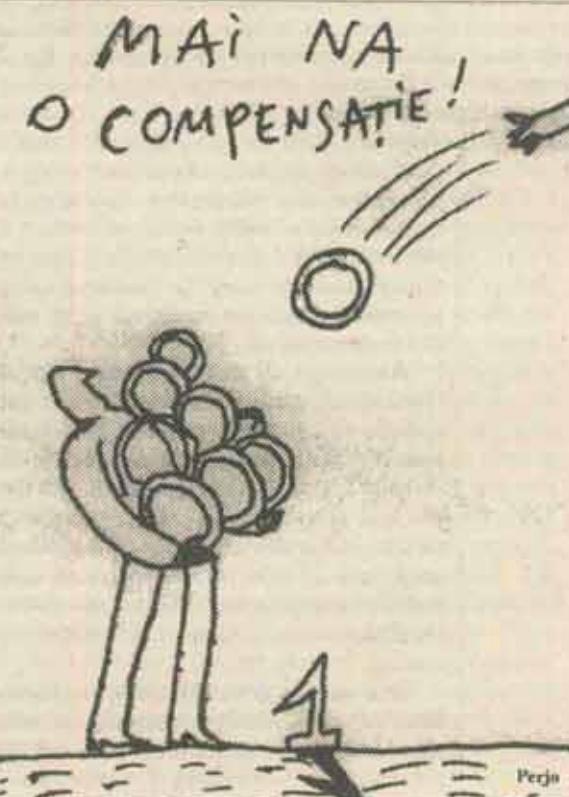
Răscoala împotriva realității

Semnul cel mai clar al ofensivei antidemocratice a actualei Puteri este tendința tot mai manifestă a acesteia de a se sustrage, ca atare sau prin aspecte ale activității sale, unor instituții abilitate să exercite asupra ei un control. Asemenea încercări se fac fie direct, fie prin intermediul grupurilor parlamentare ale coaliției majoritare și imbracă uneori aspecte paradoxale.

Astfel, nemulțumită de relativa independentă a sistemului bancar și neputind încă să-și îngăduie riscul unui atac frontal împotriva acestuia, Puterea a impus crearea unei "subcomisii" parlamentare împuternicite să controleze băncile. Probabil că această comisie va face toate diligentele cu putință pentru a descoperi abuzuri chiar și acolo unde acestea nu există, astfel încât schimbarea directorilor băncilor comerciale și poate chiar cea a guvernatorului Băncii Naționale va apărea drept justificată. Guvernul ar putea să dispună astfel de un sistem bancar mai obedient, dispus să-i finanțeze cu mai multă larghețe politică de subvenționare a întreprinderilor neproductive.

Dacă în această situație Puterea încearcă să și realizeze planurile bizuindu-se pe Parlament, în alte cazuri ea se străduiește să scurcuteze tocmai forul legislativ: este vorba, desigur, despre refuzul premierului Văcăroiu, dar și al președintelui Iliescu, de a supune ministrui schimbări în urma remanierii guvernamentale din august procedurii de validare parlamentară la care au fost supuși ceilalți miniștri la începutul actualei guvernări. Efectul unui atare refuz este că premierul și președintele pot schimba, și chiar de mai multe ori, întreg cabinetul, fără a da socoteală puterii legiuitorare. În mic, acest lucru deja s-a întâmplat la Ministerul Culturii unde, iată, dl. Sălcudeanu, care îl înlocuise pe dl. Golu în august, a trebuit să demisioneze în urma unui scandal "picant". În acest caz, Opoziția are perfectă dreptate să protesteze, chiar dacă Constituția nu este explicită în ceea ce privește procedura de validare a miniștrilor înlocuiri pe timpul mandatului unui prim-ministru. Decizind să interpreteze Constituția într-un mod restrictiv și nedemocratic, Puterea sugerează mai intâi că nu mai are deplină incredere nici măcar într-un parlament pe care totuși îl domină deocamdată confortabil; și apoi că nu mai este dispusă să respecte nici măcar anumite forme și să indeplinească anumite proceduri legale. Spaimă că, într-o bună zi, asemenea proceduri s-ar

putea întoarce împotriva ei, ori, poate, disprețul tot mai puțin reținut pentru democrație contribuie la asemenea acțiuni, în fond, iraționale. Oricum, Opoziția are din nou o foarte bună ocazie, odată cu depunerea moțiunii împotriva Guvernului, de a declanșa o campanie națională dar și – de ce nu – internațională împotriva unui guvern ce nu-și respectă angajamentele democratice de care alți minteri face atâtă cauză.

Un alt episod al atacului generalizat împotriva instituțiilor și a procedurilor instituționalizate de control s-a consumat săptămâna trecută odată cu numirea de către Ministerul Culturii a unei noi componente a Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, fără respectarea legii ce prevede că Ministerul doar validează propunerile făcute de Comisie. Or, încălcarea autonomiei acestei instituții sau scurcuitarea ei prin organisme paralele din cadrul Ministerului Culturii înseamnă că monumentele istorice sunt sortite unei degradări încă și mai accentuate decât în prezent. Nenumărate interese locale – o comunitate care ar dori să

dărime vechea biserică de lemn pentru a înălța una nouă, de zid, un primar care schimbă plăcile indicatoare de pe monumente, o societate comercială ce dorește să înalte un hotel de lux în proximitatea unei mănăstiri etc. – se opun existenței unei Comisii naționale autonome, formate din specialiști independenți și ale cărei hotăriri sunt obligatorii. Or, Guvernul, în mare criză de popularitate, încearcă, desigur și pe această cale, să-și apropie interesele locale, iar transformarea Comisiei într-o instituție-anexă a Ministerului Culturii, ascultătoare și fără autoritate este o modalitate de a obține un asemenea rezultat. Cât despre interesul național, invocat la tot pasul și cu atită emfază de reprezentanții Guvernului –, acesta nu este pentru ei, de bună seamă, decit un artificiu retoric.

Încercarea de a anihila instituțiile de control mai dovedește însă ceva: Puterea nu mai suportă adevărul, nici măcar în măsura redusă în care îl acceptă pînă acum. Ea se afilă de fapt într-o tot mai evidentă "răscoală" împotriva realității economico-sociale ce refuză să i se supună. Plini de sine după intrarea României în Consiliul Europei și primirea clauzei, Guvernul, Președintele și partidele coaliției guvernamentale par să credă că au obținut niște succese răsunătoare și că nimic nu le mai stîrbește puterea și autoritatea. Numai așa se explică discursul sfidător și insolent ținut de premierul Văcăroiu în vînerea trecută la TVR, din care se înțelegea – dacă se putea înțelege ceva sub "limba de lemn" – că lucrurile merg în general bine dar că "mai sunt și unele nerealizări, tovarăși", care vor fi însă remediate prin controale eficiente. Nimic despre negocierile cu sindicatele, nimic despre compensările și indexările așteptate după mari scumpiri de săptămâna trecută.

Că și Ceaușescu cîndva, premierul Văcăroiu pare să nu-și dea seama de antipatia pe care o produce, dar și de creșterea dramatică a nemulțumirilor populației, tot mai incapabilă să facă față inflației. Presupunând totuși că Puterea își va realiza obiectivele, că ea va supune sau anihila total organismele și procedurile de control, că va putea, din acel moment, face orice și spune orice, ea nu va scăpa – așa cum nu au scăpat nici alții – de confruntarea dură, nemiloasă cu realitatea, ce nu se lasă nici ocolită, nici neglijată, nici pusă la index pentru multă vreme. Iar realitatea poate căpăta uneori chipul unor mase disperate de sute de mii de oameni ieșiți în stradă să ceară capetele celor ce li conduc. Iată un lucru pe care nimeni în România de după 1989 nu ar mai trebui să-l uite vreodată.

Opoziția depune o nouă moțiune

Luni 25 octombrie, cele două Camere ale Parlamentului au avut înscrisă pe ordinea de zi dezbaterea moțiunii depuse de opt partide din Opoziția parlamentară privind "neconstituționalitatea Guvernului". În esență, moțiunea depusă în 2 septembrie 1993 în urma remanierii guvernamentale din 28 august atragea atenția asupra necesității respectării Constituției în cazul celor patru noi miniștri inclusi în Guvern (Mircea Coșea, Cristian Ionescu, Alexandru Mironov și Petre Sălcudeanu – acesta din urmă demisionar). Cum termenul de 45 de zile prevăzut pentru efectuarea validării miniștrilor în Parlament a expirat, cele opt partide – PD (FSN), PAC, PL-'93, PNTCD, PER, PSDR, UDMR și PNL-CD – au reintrodus la 19 octombrie o moțiune simplă prin care denunțau plasarea Guvernului în întregul său în afara cadrului constituțional.

În aceeași zi, în Senat, moțiunea a fost blocată de coaliția guvernamentală (PDSR, PUNR, PRM, PSM) înainte de a fi dezbatută. După trei ore de atacuri furibunde și tradiționale acuzații de destabilizare, moțiunea a fost respinsă pe probleme de procedură. O bună parte din senatorii Opoziției au refuzat să voteze această "dversiune" a Puterii, față de care au protestat imediat printre o declaratie publică. În Camera Deputaților moțiunea a fost respinsă prin exercitarea mașinii de vot.

Publicăm mai jos textul moțiunii.

Moțiune vizînd cererea partidelor parlamentare PAC, PD, PER, PL-'93, PNTCD, PSDR, UDMR și PNL-CD din 2 septembrie 1993, adresată Camerei Deputaților, de a declanșa procedura constituțională de investire parlamentară a celor patru miniștri numiți la 28 august 1993, cerere căreia pînă în prezent nu i s-a dat curs

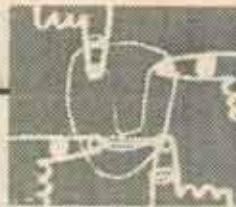
Considerind că prin expirarea termenului de 45 de zile prevăzut de art. 106 din Constituție și dat fiind principiul solidarității guvernamentale, nu numai că cei patru miniștri numiți la 28 august 1993, dar chiar Guvernul în întregime are o componentă neconstituțională și funcționează în afara cadrului legal, ceea ce explică probabil și comportarea scandalosă a unor miniștri, recentul exemplu fiind cel al d-lui Petre Sălcudeanu. În temeiul art. 125 din regulamentul Camerei Deputaților, depunem prezenta moțiune, prin care cerem să se constate că din cauza nefinvestirii de către Parlament a celor patru miniștri numiți la 28 august 1993, Guvernul în întregul său s-a plasat în afara cadrului constituțional de existență și funcționare și cerem Președintelui țării ca, ținând seama de această situație, să desemneze o persoană pentru funcția de prim-ministru, care, în conformitate cu dispozițiile legale și uzanțele parlamentare, să procedeze la formarea unui nou Guvern.

Alegeri la GDS

După cum prevede statutul GDS, din șase în sase luni au loc alegeri pentru funcțiile de președinte și membri ai Consiliului de administrație GDS.

Luni 25 octombrie 1993 a fost ales ca președinte al Consiliului de administrație GDS Radu Filipescu și noul Consiliu de administrație (Gabriel Andreescu, Mariana Celac, Andrei Cornea, Rodica Palade).

DANIEL VIGHI

România în Consiliul Europei (I)

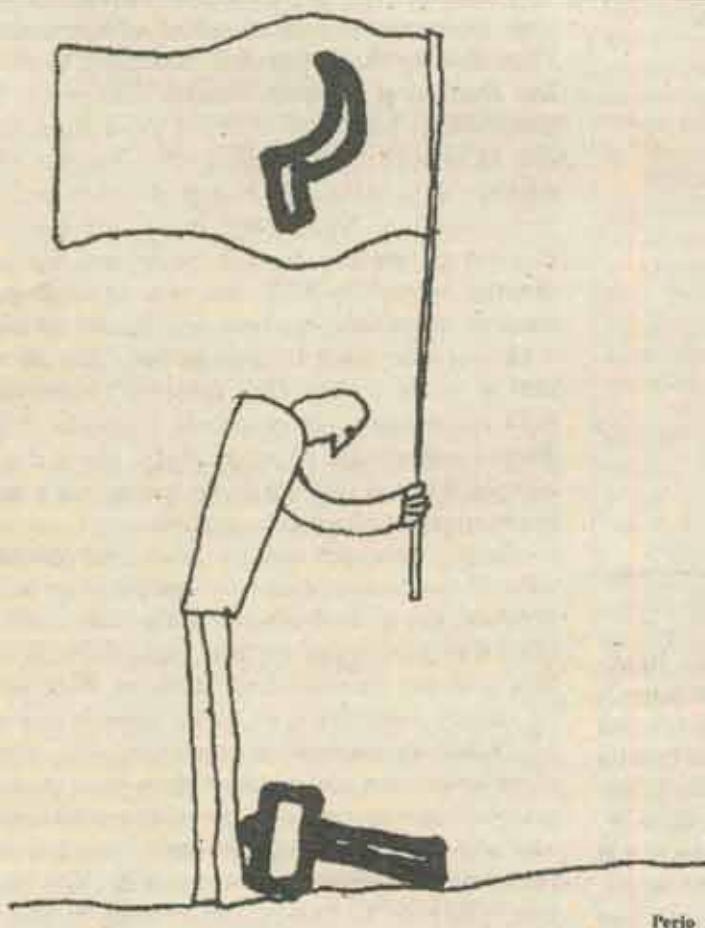
Acum, după intrarea țării noastre în Consiliul Europei, este foarte important ca partidele politice democratice și organismele societății civile să declanșeze un proces de publicitate prin dezbatere cu ajutorul căror societatea românească să cunoască, pe cît posibil în amănunte, amendamentele care ni s-au impus prin votul parlamentar de la Strasbourg. Acest lucru este cu atât mai important, cu cît forțele politice conservatoare pot relativ ușor exploata, în legătură cu aplicarea fermă a amendamentelor, clișee ideologice redutabile, cum ar fi teza nemestecului în treburile interne ale altui stat. Prin această dogmă repetată pînă la obsesie în vechiul regim se căuta, în fapt, protejarea dictaturii și scoaterea

list. Reflexul acestei melancolii este întreținut de mirajul corectării inechităților sociale generate de proprietate. Si chiar dacă astăzi nu mai mărturisește acest lucru în gura mare, stînga continuă să viseze în perimetru îngust și primejdios al uneia și ale ei ideologii arhetipale: și anume faptul că proprietatea naște inegalitate și nefericire. În așa fel încă, dacă statul îi apare ca un râu necesar, proprietatea se dovedește un râu inevitabil. În acest caz, stînga se vădește și moștenitoarea și continuatoarea unor străvechi utopii cărora le-a redus, deocamdată, anvergura. Nimic nu ne oprește însă să credem că – în lipsa exemplului didactic oferit de catastrofa guvernărilor de stînga din Estul Europei (care a funcționat cătă vreme stînga împărțise lumea în lagăre și orinduri sociale), în lipsa aşadar a exemplului permanent oferit de comunismul de stat – chiar stînga occidentală extremă se organizează în alti parametri ideologici în care mirajul echității social-economice îi alătură mirajul naționalismelor, într-un mixaj ideologic care se conturează cu anumită limpezime în Rusia și în alte țări foste sociale.

Amenințat de atîtea posibile capcane ideologice, omul lumii contemporane trebuie să își creeze propriul sistem de apărare față de reapariția fostelor totalitarisme înveșmintate altfel ideologic. Or, cea mai eficace modalitate a umanității de a se apăra de răul pe care și-l produce și și cu o anume voluptate cinică este consolidarea prin toate mijloacele politice, diplomatice și juridice a drepturilor omului.

Din aceste considerente, intrarea României în Consiliul Europei are mai ales semnificația esențială și primordială a consolidării respectării drepturilor omului prin noi garanții oferite de tratatele care stau la baza acestui organism politic și la care România este parte contractantă, obligații și responsabilități ferme și că se poate de limpezi. Cei care se iluzionează asupra faptului că vom putea să le ocultăm după modele din vechiul regim vor deveni prizonierii propriilor iluzii. Dorind să fie contemporan cu lumea de azi, statul român a renunțat de bunăvoie la autarhia sa și va trebui să dea seamă despre ceea ce face în interior

prin tratatele externe care îl obligă la aceasta. Capcana pe care lumea democratică o intinde oricărora tentații totalitare ale statelor care se vor democratice a început să funcționeze încă de la semnarea tratatului de la

Perio

acesteia de sub orice control internațional. În relația dintre suveranitatea statului și dreptul internațional stă, de fapt, toată dificultatea regimurilor totalitare de a pătrunde în organisme cu standarde democratice la niveluri regionale sau continentale, așa cum este Consiliul Europei. Esența aderării la o asemenea instituție politică paneuropeană constă în renunțarea statului la cvasitotalitatea prerogativelor sale asupra individului, în numele suveranității naționale. Prin intrarea României în Consiliul Europei, cetățeanul de rînd din țara noastră devine și subiect al dreptului internațional prin care el își consolidează în mod apreciabil drepturile și libertățile fundamentale. Acest lucru nu ar fi posibil dacă statul nu ar consuma de bunăvoie, prin semnarea Convențiilor europene asupra drepturilor omului, să transfere o parte din autoritatea sa asupra organismului internațional la care devine parte. Prin urmare, statul acceptă să fie inspectat și să fie, la nevoie, parte în procese instrumentate la nivel transnațional angajate împotriva sa de către propriii săi cetățeni care, în alte situații, nu aveau drept de recurs dincolo de frontierele jurisdicționale oferite de către statul căruia îi aparțin.

În planul filozofiei politice, această limitare a atotputerniciei statale continuă o strategie apartinând tradiției curentelor liberale referitoare la doctrina statului minimal. Este adeverat că și stînga politică europeană, de la spectrul ei democratic și pînă la cel extremist-totalitar de tip comunist, a îmbrățișat teza "statul-un-râu-necesar", numai că, în plan practic, în chiar procesul guvernării ca atare, stînga, fie ea democratică sau nu, în momentul când procedea la naționalizări, așa cum au incercat socialistii francezi la începutul anilor '80, dezvăluie o reverie,abil ascunsă în retorici demagogice, despre statul puternic, despre statul paternă-

Helsinki. Din acel moment sistemul comunist și-a semnat propriul sfîrșit, crezînd, dimpotrivă, că și-a consfințit definitiv hegemonia asupra unei bune părți din Europa. Capcana de care vorbeam a fost aceea a celebrului coș al treilea în care se statuau cîteva drepturi fundamentale ale omului care au fost mai apoi preluate de organizații non-guvernamentale din lumea comună, care și-au spus Comitate Helsinki, și care au căutat să informeze popoarele înrubite despre drepturile pe care le au prin angajamentele statelor cărora le aparțineau.

Așadar organizații non-guvernamentale de apărare a drepturilor omului și partidelor democratice din opoziție nu le rămîne altceva decît să facă larg cunoscute Convențiile europene la care a aderat țara noastră, ca și amendamentele care ni s-a cerut să le împlinim. După o popularizare a acestora va trebui desigur să urmărim transpunerea lor în viață. Din aceste motive, dacă dl. Iliescu și cercurile Puterii vor crede cumva că pot îngela Consiliul Europei și că nu se vor achita de obligațiile care le revin prin tratatele semnate, trebuie să înțeleagă faptul că vor avea de făcut față unei puternice presiuni din partea Opoziției democratice. Abia acum partidele din opoziție au temeiul moral să prezinte în detaliu lumii democratice europene cum anume respectă regimul Iliescu angajamentele semnate la Strasbourg și la Viena. Societatea civilă românească ar trebui să-și însușească prin partide, confederații sindicale și organizații independente amendamentele Parlamentului de la Strasbourg ca pe un program propriu politic și să ceară Puterii termene precise pentru demararea fiecărei cerințe exprimate de acestea, mai ales că ele privesc întreaga societate românească, așa cum ar fi independenta Justiției, care interesează și sindicatele, și organizații de revoluționari, și presa, și personalitățile politice.

Prin urmare, chiar societatea românească ar trebui să pretindă aplicarea întocmai a Convențiilor europene la care România este parte, prin intrarea în Consiliu. Pe temeiul acestor exigențe democratice se poate relansa lupta politică în vederea reformelor de structură ale statului de drept pentru că, și lucrul acesta nu trebuie uitat nici o clipă, Puterea este prizonierul propriilor angajamente. Spațiul ei de motivație politică s-a restrîns semnificativ. Puterea va căuta doar să tergiverseze aplicarea amendamentelor sau să le scoată din atenția opiniei publice, fără să le poată bloca definitiv. În același fel, dacă Opoziția va denunța faptul că regimul nu își respectă obligațiile democratice, acestuia îi va fi foarte greu, atât în afară, cât și în interior, să susțină că lucrările stau altfel, odată ce nu va îndeplini angajamente concrete stabilite la temene precise.

(Continuare în numărul viitor)

EDITURA HUMANITAS

HUGH TREVOR-ROPER

*Ultimele zile ale lui Hitler*traducere din engleză de Sandu Lăzărescu
seria "Istorie"

În 1945, autorul, pe atunci ofițer în serviciul de informații al armatei britanice, a fost însărcinat să facă o investigație completă asupra misterului morții lui Hitler.

Ce s-a întimplat în cele cîteva zile de dinaintea căderii Berlinului? Împușcat sau otrăvit? Cine au fost de fapt oamenii ale căror nume înfioră și astăzi o lume întreagă?

FRANCISCO VEIGA

*Istoria Gărzii de Fier 1920-1941**Mistica ultranationalismului*traducere din spaniolă de Marian Ștefănescu
seria "Istorie"

Cartea profesorului spaniol încearcă să dea o replică la deformările istoriei estului european, fiind totodată o reflectie profundă asupra istoriei României, într-o continuă dar discretă paralelă cu cea a Spaniei – țări latine private în Occident ca "periferii exotice". Direcțile principale ale studiului: definirea conceptului teoretic de "fascism"; necesitatea studierii naționalismului românesc potrivit unor criterii realiste, specific românești.

ALL Editura ALL
Calea Victoriei 120
Tel. 650.44.20.312.41.40 Fax 312.34.07

biblioteca de istorie

Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța
Ion Gherman

Autorul, membru în Consiliul de conducere al Asociației "Pro Basarabia și Bucovina" și președinte al Asociației Culturale "Ținutul Herța", ne oferă un document, care dezvăluie o realitate, o realitate mistificată o jumătate de secol. O carte densă și cuprinzătoare, reprezentând nu numai o lectură interesantă ci și o referință bibliografică.

Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului
Donna Gomien

Lucrare elaborată sub egida Consiliului European. Autoarea este cercetător la Institutul Norvegian de Drepturile Omului din Oslo. Adresată în primul rînd specialiștilor în domeniul (politicieni, avocați, magistrați, profesori sau studenți) dar și tuturor celor interesați să cunoască unele aspecte concrete privind activitatea organismelor paneuropeene de la Strasbourg. Traducerea acestei cărți s-a realizat cu acordul Consiliului European, iar România este prima țară din Europa de Est în care ea a fost publicată.

Comenzi prin poștă:
Oficiul poștal 37, C.P. 223, București

ILIE ȘERBĂNESCU

Conservatorii în luptă încrîncenată împotriva acordului cu FMI

Înființarea unei subcomisii parlamentare de anchetare a activității băncilor semnifică o reconsiderare a poziției Puterii în favoarea încheierii acordului cu FMI?

O luptă politică surdă, dar cu multe răbufneli la suprafață, a marcat apropierea acestui sfîrșit de octombrie, cind urma să vină în țară misiunea Fondului Monetar Internațional pentru definitivarea pe ultima sută de metri a acordului de credit care va asigura indispensabila finanțare economică. Indispensabilă în general și cu atât mai mult pentru iarna ce bate la ușă și care în plus se anunță și grea.

Prima răbufnire deschisă a constituit-o decizia luată cu majoritate de voturi în Camera Deputaților de a se constitui o subcomisie pentru anchetarea aplicării legilor în bănci, cu specificație expresă pentru reglementările privind regimul valutar și accordarea creditelor. Apare niciunul mai salutar, având în vedere suspiciunile că în bănci există corupție.

De altminteri, dacă stăm și judecăm bine, nici nu poate fi altfel. Sunt create toate condițiile pentru a încuraja corupția și nu pentru a o stîrpi cumva. Climatul coruptiv este un efect direct al faptului că pentru nici una din activitățile bancare fundamentale nu există o adevărată piață. Să nu există deoarece aşa-numita reformă românească spre o economie de piață a fost mai mult pe hîrtie. În timp ce în practică a fost vorba doar de jumătăți de măsură pentru a se "lua față", pe fond încercindu-se de fapt păstrarea vechilor structuri și mecanisme de tip etatist. La noi nu există o reală piață a creditului. Încă se discută despre dobînzile cu care băncile dău împrumuturi și nu – precum ar fi firesc dacă tot vrem economie de piață – despre dobînzile cu care sunt remunerate depunerile. Dacă s-ar discuta astfel n-ar mai exista nici o controversă asupra nivelului dobînzilor. Căci este absolut normal ca, pentru a pretinde cuiva să și țină banii într-o bancă, aceasta să-i acopere măcar deprecierea depozitului datorată inflației. Dobînda cu care băncile dău împrumuturi este o dobîndă derivată din cea cu care se onorează depozitele, fiind doar cu puțin mai mare, întrucât din diferențe trăiesc băncile. La noi însă dobînda este mai mică decât rata inflației și, în plus, se fac mereu presiuni politice pentru acordarea de credite cu aşa-numite dobînze preferențiale. Astfel totul se transformă într-o alegere administrativă la dispoziția "bancarilor" (că despre bancheri nu poate fi vorba). Să ar fi chiar imposibil ca distribuția bucatelor să nu se facă prin "darea din urechi" și alte binecunoscute mijloace, să le zicem eufemistic, "balcanice".

Cum acționează mijloacele "balcanice" la nivelul pieței valutare?

Ce să mai vorbim de valută! Cursul leului nefiind liberalizat, nu există o autentică piață valutară. Aceasta face ca aşa-numitul curs al licitației bancare să fie o frumoasă poveste, iar cei ce ajung să aibă acces la valută la un asemenea curs sănătate favorizată ai soartei care și-au folosit "intelligent" puterea de persuasione (cam tot de natură balcanică). Dar, văl, atât de puțin din accesul la valută se realizează la "curs oficial", grosul (peste 85%) se efectuează la cursul pieței negre, onorariile grase fiind incasate de diferiți intermediari care au ajuns să și umple buzunarele fără nici un fel de activitate economică, minunindu-se pur și simplu de cătă aiureală poate fi în jurul lor.

De fapt asta este o extraordinară aiureală, care a mai făcut un pas înainte prin crearea amintitei subcomisii. Inițiatorii – parlamentari fedeseniști, peuneristi, perniști și pesemisti – îi acuză pe cei de prin bănci – oameni rămași de pe vremea lui Roman și Stolojan – de corupție, dar nu cer nicidcum să se ia și vreo măsură care să pună capăt posibilităților de corupție, adică să se liberalizeze dobînzile și cursul valutar. Ceea ce ar lipsi de obiect atribuirea cu sprijin a creditelor și a valutei. Ei sunt de fapt împotriva unei asemenea liberalizări, dind, cum se spune, apă la moară celor care trag folosile de pe urma alocării administrative a creditelor și valutelor și care se văd că nu pot recurge la liberalizarea de ei dorită tocmai din cauza presiunilor politice la care sunt supuși. Să, pur și simplu, strigă supărăt că acuzatorii lor vor de fapt să le ia locul, pe criterii politice, la comanda împărțirii bucatelor.

Iată că mobiluri cu mult mai prozaice decât nobilul tel al luptei împotriva corupției au ghidat constituirea subcomisiei pentru anchetarea activităților din bănci. Iar alegerea momentului actual pentru declanșarea anchetelor, de altfel după proceduri nu tocmai constituționale, a fost

legată strict de împrejurarea ce era exact momentul decisiv în perfectarea acordului cu FMI, iar expertii acestuia arătaseră clar că o "destabilizare", în etapa existentă în sistemul bancar, nu ar fi de bun augur pentru finalizarea acordului de credit.

În afara încercării de destabilizare a sistemului bancar prin crearea acestei subcomisii, ce alte acțiuni a întreprins Paterea pentru a împiedica perfectarea acordului cu FMI?

De fapt s-a putut constata că episodul subcomisiei era doar una din piesele unui angrenaj cu mult mai complex. După ce, în extremis și de bine de râu, se obținuse la sfîrșitul lui septembrie reluarea discuțiilor (blocate în vară) cu FMI, pe baza unui mandat acordat negociatorilor români, în mod cu totul caraghios, la întoarcerea acestora de la Washington, nimeni nu să mai interesat de rezultate. Ba mai mult, premierul a plecat într-un ciudat concediu, iar președintele țării să găsit să facă un turneu african strict inutil din punct de vedere economic și politic. La un moment dat devenise clar că dacă Guvernul nu va stabili care este poziția "părții române", misiunea FMI nu mai avea vreun rost să vină la București, căci se riscă să nu existe obiect de discuție. Să, colac peste pupăză, prețuri exorbitante, fără nici o justificare, au fost anunțate la produsele alimentare. Iată, vezi Doamne, ce se întâmplă de pe urma cererilor FMI! Înseși zvonurile despre o nouă formulă guvernamentală erau menite tot să blocheze acordul cu FMI, întrucât Executivul actual era implicit descalificat ca interlocutor.

De mirare n-ar fi aceste tupilară tactice și diversiuni grozioase. Întrucât, în mod clar, partidul de guvernămînt nici nu să gîndit să și asume responsabilitatea politică a noului acord cu FMI. "Europenismul" d-lui Adrian Năstase s-a dovedit clar o bătăi fără și, oricum, conservatorii care sunt cei ce evident fac jocurile în PDSR nu-i dau președintelui lor o prea mare atenție. Dacă le cere reformă, ei nu mai sunt dispuși să asculte nici măcar de dl. Iliescu. Cu mult mai sensibili sunt la respirația și mișcările aliaților lor de la stînga stîngii. Care, în ultimul timp, le-au arătat tot mai des pisica retragerii sprijinului parlamentar spre să-ăvertizează să nu cumva să pactizeze cu – de altfel – minoritari reformiști de prin Guvern și Parlament. Să să nu cuzeze în nici un caz a aproba ceea ce îndeobște ei își susțină condițiile înjositoare impuse de FMI.

În condițiile în care a devenit evident refuzul actualilor guvernații de a-și asuma responsabilitatea politică încheierii acordului cu FMI, credeți că ne vom reîntoarce la economia de tip socialist?

După ce FMI a acceptat deja două acorduri de credit stand-by în condițiile în care negociatorii români s-au angajat doar în promisiuni de reformă, fără să întreprindă efectiv, acum este decis să nu mai consimtă la finanțări decât în cazul unor măsuri concrete pe linia reformei, care sunt solicitate în fond în virtutea opțiunilor pentru o economie de piață exprimate de partea română. Nu este de aceea o surpriză fuga forțelor politice din arcul Puterii de a-și asuma responsabilitatea față de acordul cu FMI, care de data aceasta ar însemna un pas decisiv pe calea reformei datorită măsurilor implicate: liberalizarea cursului valutar, eliminarea creditelor neperformante, disciplină financiară în achitarea datorilor și finanțarea neinflaționistă a bugetului. Toate acestea sunt, în ultimă și-n ultimă instanță, măsuri care ar obliga la corecții dureroase, dar indispensabile, în sectorul neviabil al industriei, cu efectul pe termen scurt al jugulării inflației ruinătoare și, pe termen lung, al restrukturării industriei ca o condiție fără alternativă a redresării economiei. La nivel imediat însă ar fi neîndoios vorba de un soc, pe care actuala Putere, care nu vrea să privească decât în termenii înguști ai menținerii în scaun, ar dori să-l evite. Cu atât mai mult cu cătă credință intimă a celor mai mulți din simbolii acestora – și de aici provin de fapt nefericirile – este că modelul comunist de economie nu și-a trăit traiul, că 70 de ani au venit la dispoziție și au fost suficienți pentru a-și proba eficacitatea și că o eventuală reformare a sa și, dacă nu, oricum o cale "a treia", de nici socialism dar nici capitalism, ar fi soluția. Din păcate, astfel ne afundăm într-un fel de mocîrlă, pierzînd tren după tren în competiția economică internațională neîertătoare, în care fostele surate din blocul comunist se pare că se descurcă mai bine tocmai pentru că înțeleg că desprinderea de mentalitățile din trecut trebuie să fie fără echivoc.

**Din nou despre
încalcarea
autonomiei Comisiei
Monumentelor
Istorice de către
Ministerul Culturii**

Seria încălcărilor autonomiei CNMASI (Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice) de către Ministerul Culturii continuă. După ce cu nouă luni în urmă ministerul a înființat în cadrul său un departament cu atribuții similare pentru a scurta circula activitatea acesteia și a o face inutilă, acum încearcă să-și anexeze în mod abuziv și ilegal însăși Comisia. Înființată în februarie 1990 printr-un decret al CFSN, semnat de Ion Iliescu, CNMASI este, prin statut, o instituție autonomă, neguvernamentală, a cărei atribuție este coordonarea tuturor activităților necesare protejării și punerii în valoare a monumentelor istorice. Comisia este, în fapt, un consiliu științific format din istorici de artă, pictori, arhitecti, arheologi, ingineri etc., care desfășoară o activitate neremunerată. Conform decretului de înființare, membrii Comisiei sunt numiți de către Ministerul Culturii la propunerea președintelui Comisiei. Or, fostul ministru al Culturii, Petre Sâlcudeanu, a decis prin ordinul nr. 567/13.10.1993 schimbarea compoziției Comisiei (jumătate din membri au fost înlocuiri) fără ca acest lucru să fi fost propus de președintele ei. În plus, chiar acesta (în persoana d-lui Aurelian Trîscu) a fost înlocuit, prin același ordin, cu dl. Răzvan Teodorescu, deși ministru Culturii nu are dreptul de a numi președintele Comisiei. De fapt, decretul de înființare a CNMASI este, pentru moment, singura prevedere legală în acest domeniu, pentru că el nu a fost completat, să cum fusese prevăzut, cu o legislație care să reglementeze toate aspectele privind activitatea Comisiei. Iar ministru Culturii, profitind de omisiunea în acest decret a modalității de numire a președintelui Comisiei, interpretează confuzia creată de vidul legislativ în modul cel mai nedemocratic cu putință și încalcă autonomia Comisiei.

Motivul unei astfel de atitudini a ministerului nu este numai opozitia Comisiei, în repetate rînduri, la încercările ministerului de aprobare a construirii unor complexe hoteliere, parcuri de distracții etc. în imediata vecinătate a unor monumente istorice (Mănăstirea Voronet). Mai mult decât atât, este o chestiune de principiu: ministerul nu poate accepta ideea existenței unei instituții autonome cu putere de decizie (conform același decret de înființare, hotărîrile Comisiei în domeniul său de activitate sunt obligatorii). Să, pentru că nu poate să o subordoneze în mod direct, încearcă să o facă obedientă prin intermediul președintelui ei. În momentul în care se ajunge că acesta să fie numit de ministru Culturii – președintele având dreptul să propună schimbarea compoziției Comisiei –, practic se deschide cale liberă hotărîrilor ministrului, al căror arbitraj se vede și numai cînd lista cu nouă componentă a Comisiei, de pe care nume ca Horia Bernea, Dinu Giurescu, Paul Gherasim și alii au fost înălțurate.

Dată fiind importanța ocrotirii patrimoniului național, concentrarea tuturor deciziilor privind acest domeniu în mâna unui ministru (oricare ar fi el), dependent de fluctuații puterii politice, este extrem de periculoasă. De aceea nu trebuie minimalizată gravitatea situației create.

OANA ARMEANU

Săptămîna politică

MARTI 19 OCTOMBRIE

• Comunicat al Regelui Mihai I

"Am urmărit cu atenție și cu îngrijorare crescindă procesul pe care autoritățile falsului stat de drept transnistrean l-a intentat grupului de români ce și-au asumat vina de a reprezenta legitima dorință de unire cu țara a românilor din teritoriile ocupate. (...) Cât nu este prea tîrziu, cer românilor de pretutindeni să cerem împreună eliberarea necondiționată a românilor ce și-așteaptă la Tiraspol moartea sau ani de detenție", se arată într-un comunicat către țară al Regelui Mihai I.

• Senatul abordează evaziunea fiscală

În Senat au debutat dezbatările generale și pe articole ale proiectului de lege privind combaterea evaziunii fiscale. În prima parte a proiectului este definită noțiunea de evaziune fiscală, iar în ceea de-a doua sunt prevăzute sancțiunile ce pot fi aplicate pentru încălcarea dispozițiilor legii. În dezbatările generale, toate partidele parlamentare au fost de acord cu pedepse drastice pentru persoanele care practică evaziunea fiscală.

• Iulian Vlad audiat în Senat

Generalul Iulian Vlad, fost șef al Departamentului Securității Statului, a fost audiat de Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989. Fără a face dezvăluiri de marcă, Iulian Vlad a arătat că, deși nu are dovezi, este posibil ca în timpul Revoluției pe teritoriul României să fi acționat agenți și teroriști străini. În zilele următoare vor fi audiați fostul ministru de Interne, Tudor Postelnicu, și Ion Dincă.

• PL-'93 se dorește polul unificării liberale

Deputatul PL-'93 Dinu Patriciu a apreciat că partidul său are o forță care nu este egalată de nici una dintre celelalte formațiuni liberale. Argumente: "forța noastră în teritoriu, rezultatele electorale, prezența în Parlament, capacitatea oamenilor din administrație locală". Dorind în continuare reunificarea mișcării liberale, dl. Patriciu a apreciat că aceasta va fi realizabilă în momentul în care "în PNL se va mai schimba ceva din dezastrul de la virf".

• Acord militar româno-german

La Bonn, România și Germania au semnat un acord de cooperare militară. Astfel, partea germană va instrui ofițeri români și va ajuta România în procesul de reformă a forțelor armate. Referindu-se la acest eveniment, ministrul român al Apărării, dl. Niculae Spiroiu, a declarat că este un moment de importanță istorică.

MIERCURI 20 OCTOMBRIE

• Delegație economică americană în România

O delegație americană, condusă de dl. Christopher Finn, președintele OPIC (Organizația Americană de Garantare a Creditelelor), a sosit la București unde va purta discuții cu principali lideri politici. OPIC garantează împrumuturile pentru investițiile americane în străinătate, asigurându-le totodată împotriva riscurilor politice.

• La Hădăreni nu a fost conflict etnic

Comisia pentru drepturile omului, culte și minorități din Camera Deputaților, care a efectuat cercetări la fața locului în "cazul Hădăreni", a finalizat raportul asupra acestei anchete. Deși nu a făcut o investigație de tip penal, Comisia a tras concluzia că la Hădăreni nu a fost un conflict etnic.

• Raportul Comisiei pentru cultură în scandalul Sălcudeanu

Dl. Petre Sălcudeanu, ministrul Culturii, și-a anunțat demisia în fața plenului Senatului, după ce a ascultat raportul Comisiei pentru cultură, artă și mass-media, prezentat de Adrian Păunescu, președintele comisiei. Din raport a reiese că ministrul Culturii se află într-o stare avansată de ebrietate, fiind și a doua zi într-o stare de "perplexitate și inconștiență". Totodată a fost remarcat faptul că între declaratiile ministrului asupra celor petrecute în seara de 4 octombrie există deosebiri mari care stîrnesc îndoilei privind luciditatea ministrului. Acuzația de agresiune sexuală nu a fost susținută.

• PNL dorește în continuare unificarea liberală

În conferința de presă a PNL, liderul acestei formațiuni politice, Mircea Ionescu-Quintus, a arătat că unificarea liberală "este o chestiune de interes național". În ciuda opoziției arătate de unei lideri ai PL-'93, dl. Quintus a apreciat că locul PNL este de fapt în Convenția Democrată.

• Dosarul "Otopeni" va fi prezentat curind

Ministrul de Interne, George Ioan Dănescu, a comunicat într-o conferință de presă că dosarul privind evenimentele din decembrie '89 de la Aeroportul Otopeni se află în fază finală, urmând să fie înaintat curind la Procuratura. Totodată, supraviețuitorii tragicelor evenimente au fost încadrăți în structuri active ale MI.

• O posibilă fuziune PDAR-PUNR

"Tratativele dintre PDAR și PUNR vor avea ca finalitate, dacă vor continua cu aceeași seriozitate, o

Săptămîna politică

pe scurt

VINERI 22 OCTOMBRIE

• România a primit clauza

Senatul SUA a aprobat, în unanimitate, acordarea clauzei naționale celei mai favorizate pentru România. Pentru obținerea efectivă a acesteia mai trebuie ca președintele Bill Clinton să semneze Acordul comercial româno-american. Acordarea clauzei va presupune ca 4.400 de produse românești să fie scutite de taxe vamale.

• Demisia ministrului Sălcudeanu (nu) a fost acceptată

În ședința de Guvern s-a hotărît ca demisia fostului ministru al Culturii, Petre Sălcudeanu, să fie amintată pînă la finalizarea anchetei întreprinse de Ministerul de Interne, anchetă care a fost declanșată la solicitarea ministrului Culturii. Seară tîrziu, după ședința Executivului, dl. Sălcudeanu a anunțat că demisia sa a fost totuși acceptată de primul-ministru.

• Președintele României în Yemen

Președintele României, Ion Iliescu, și-a continuat turneul diplomatic cu o vizită de două zile în Republica Arabă Yemen. Aici a avut discuții cu președintele statului și cu alte oficialități yemenite din domeniul politic și economic.

• Ședința Delegației permanente a PDSR

La Palatul din Dealul Mitropoliei s-a desfășurat ședința Delegației permanente a PDSR. În cadrul discuțiilor au fost abordate probleme legate de introducerea moțiunii de către Opoziție. "Moțiunea nu poate avea efect juridic", a declarat dl. Adrian Năstase. Legat de negocierile cu PUNR, dl. Năstase a mai arătat că acestea nu pot continua fără o consultare cu celelalte partide care susțin Guvernul.

SÂMBĂTĂ 23 OCTOMBRIE

• Colegiul Director al PD (FSN)

În ședința Colegiului Director al Partidului Democrat (FSN) a fost reiterată soluția politică pe care această formațiune o propune pentru depășirea situației grave din societatea românească. Documentul, intitulat "Apel către țară", este sintetizat în 7 puncte. Totodată, s-a amintit că PD. militează pentru unificarea mișcării social-democratice, fiind un partid de centru-stingă. Au fost aduse critici partidului de guvernămînt, "al cărui program socialist, chiar marxist, nu reușește să prezinte o soluție viabilă".

DUMINICĂ 24 OCTOMBRIE

• Asistentul secretarului de stat american la București

Stephen Oxman, asistent pentru Europa și Canada al Statelor Unite, a sosit la București, unde va avea discuții cu înalte oficialități române pe marginea noii propunerii americane de creare a unui cadrul de parteneriat în NATO. Această inițiativă vizează în principal organizarea de manevre militare comune și participarea statelor est-europene la acțiunile de menținere a păcii.

LUNI 25 OCTOMBRIE

• Moțiunea Opoziției a fost respinsă

Senatul și Camera Deputaților au dezbatut moțiunea simplă depusă de Opoziție săptămîna trecută. Dezbatările au decurs diferit în cele două Camere. Senatul a decis prin vot că moțiunea să nu fie discutată, pe motiv că ea este neconstituțională, deoarece sub forma unei moțiuni simple s-ar ascunde o moțiune de cenzură. Această idee a fost susținută de reprezentanții PDSR și PUNR care au și propus, de altfel, ca înainte de a se intra în dezbaterele propriu-zise să se supună la vot admisibilitatea moțiunii. Camera Deputaților a dezbatut moțiunea, rezultatul votului final fiind 128 pentru și 155 împotriva.

• Finalizarea scrisorii de intenție către FMI

D-nii Mircea Coșea, Florin Georgescu și Mugur Isărescu au finalizat scrisoarea de intenție către FMI pe care o vor prezenta spre aprobare președintelui Iliescu și premierului Văcăroiu, urmînd ca la începutul lunii decembrie să fie prezentată conducerii FMI. Totodată, surse oficiale au anunțat că misiunea de experti FMI nu va reveni la București la 26 octombrie, ușa cum Guvernul anunțase anterior.

• Premierul Iugoslaviei la București

Primul-ministrul iugoslav, Radoje Kontić, a sosit la București pentru a aborda împreună cu omologul său român o serie de aspecte privind relațiile bilaterale. Iugoslavia speră să obțină ajutor de la autoritățile române în vederea ridicării embargoului impus de ONU.

• Miting monarchist de ziua Regelui

De ziua nașterii Regelui Mihai I, Partidul Național Regalista a organizat în Capitală o manifestație promonarhistă la care au participat aproximativ 500 de persoane. În replică, ieri, în emisiunea de Actualitatea a TVR, a fost difuzată o scenă dintr-un film realizat de Sergiu Nicolaescu, "Oglinda", în care Regelui Mihai își decernează medalia "Victoria", din partea oficialităților sovietice.

Pagina realizată de
RALUCA STROE BRUMARIU,
MARIAN CHIRIAC și CRISTIAN LUPU

1993

27 octombrie-2 noiembrie 1993

TIA SERBĂNESCU

ACTUALITATE

24

Iarna privirii noastre

Ultima emisiune a Studioului economic TV a prezentat o largă anchetă pe tema "cum vă descurcați?", altfel spus, o analiză a stadiului actual al vieții sociale. Au participat sociologi, medici, scriitori și, bineînțeles, oameni de pe stradă – opriți o clipă din traseul lor bucureștean pentru a răspunde acestei întrebări. Aceștia din urmă, trecătorii, "dezavantajați" oarecum de faptul că sunt luati prin surprindere, oferă, în același timp, răspunsurile cele mai proaspete, dind, de fiecare dată, un sfior de autenticitate anchetelor de acest soi. O femeie în vîrstă, cu ochi neverosimil de albastri, răspunzând fistică "mai fac un pulover și-l vind", apoi, pe măsură ce gîndul la "descurcatul" ei se adâncea în sine, adăugind "mai vind și din lucrușoarele mele", înăcrimindu-se brusc și ducindu-și mîinile muncite la ochi – iată o imagine pe care nici o analiză oricărt de obiectivă nu poate fi egală în efect. Și într-adevăr, cum ne descurcăm? și cine-i de vină? rămîn două

nism!" ni se pareă imposibil ca viața noastră să nu se curețe de lașitate, de imbecilitate, de minciună. Aveam ce privi. Și astăzi? Treptat-treptat, lumea și-a mutat privirea de la ei. În nici trei luni, în timpul Pieței Universității, redevinseră "golani". Încet-încet, privirea s-a îndreptat, obișnuită, spre bătrâni din posturile înalte. S-a acceptat, prea repede, că de ei depindea pîinea. Tineretul a fost trădat, morțile aceleia tinere au fost trădate, și bătrâni activiști, unii cu toate alifiele, antrenaj în nemărate crimi, șiute sau negiute, și-au reluat aerele de apărători ai nației, lingurind-o ("avem un popor minunat, blind și harnic și modest" ș.a.m.d.) pentru a o putea seduce mai bine. Privind niște simulacre de oameni, privirea însăși s-a viciat. Privind prea mult niște minciuni, privirea însăși s-a falsificat. Nepermis de repede. Nepermis de ieftin. Acum cîteva seri, la "Actualitate" s-a difuzat o secvență atroce? firească? cum să-i spunem, oare? Era vorba de faptul, subliniat de crainica TV, că "dl. ministru George Ioan Dănescu și-a ținut promisiunea făcută la Ziua Jandarmeriei" și a încadrat în Ministerul de Interne pe cei 17 sau 18 supraviețuitori (din Cîmpina) ai masacrilor de la Otopeni din decembrie '89. Totodată, cei cîțiva răniți au fost și ei încadrati ca civili, în același minister. Nici cei morți n-au fost uitați: au fost avansați în grad, post-mortem. După care, dl. ministru, care i-a sărutat părîntea pe proaspeti angajați, și-a sărbătorit ziua de naștere la sfîrșitul conferinței de presă care a urmat evenimentului. Fără îndoială că cei angajați o meritau cu prisosință. Dar a trebuit ca dl. ministru să-și ia un angajament personal pentru ca acest lucru să se realizeze și să facă din el un fel de cadou oferit cu ocazia propriei sărbătoriri, aşa cum Ceausescu își serba ziua băgind carne în mâcelării și grătiind borfașii. Și a mai trebuit, pentru ca acest angajament solemn să fie luat și apoi îndeplinit, să existe o tragedie pentru care nici acum nu s-au găsit nici explicații, nici vinovați. Sigur, față de eventualitatea că acești supraviețuitori ai tragediei să fi rămas someri, soluția găsită pare o reparatie la care probabil că a contribuit din plin ideea că astfel se achită o datorie care era, de fapt, de alt ordin. Ministerul de Interne se consideră astfel absolvit de obligația de a găsi autorii, aceasta rămnind o problemă în sarcina unui viitor fără termen. Și iată unde am ajuns. Ne mulțumim cu atât de puțin? Privim atât de jos? Ce fel de preț dăm noi înșine vieții noastre dacă acceptăm ca ea să fie "cumpărată" atât de ieftin și să fie neconvenientă de îndivizi care ne mint în față că și altădată, prezentindu-ne minciuna drept adevăr și săracia drept bunăstare? Acești oameni pe care-i vedem uneori opriți pe stradă și cărora li se cere pe neașteptate părerea neînțelesă adesea chipuri chinuite sau surprinse. Uneori par mirați că părerea lor contează. Și fără să vrea, prin cele mai obișnuite fraze pe care le spun, ei desemnează traseul unor vieții cărora le-a lipsit prețul adevărului. Duceți de atîția ani, de decenii întregi, un trai din care nemănumite ore ne-au fost furate în ședințe plăcitoare unde trebuia să admirăm discursuri prostete care nu se mai terminau, alte nemănumite ore le-am pierdut la cozi inter-

minabile suportind și calitatea proastă a mărfurilor și capriciile și vulgaritatea vinzătorilor, altele le-am cheltuit așteptind în stații mașini care nu mai veneau sau la gîșee din spatele căror cineva ne plimbă de colo-colo nepierzind ocazia de a-i jigni pe cei pe care-i "mirosea" ca fiind neajutorați.

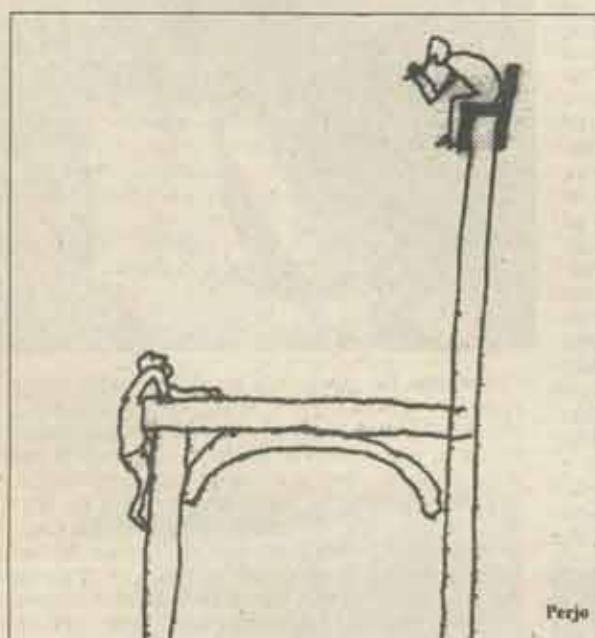
Că și cum am fi avut nemănumite vieții la indemnă, întreaga societate a fost și a rămas organizată astfel încît tot felul de nulități și impertinență să-și bată joc de ea ca să nici nu ne dăm seama că nu e normal ce ni se întimplă. Astăzi batjocura și-a reluat circuitul.

Cum altfel se poate explica declarația primului-ministrului Văcăroiu prezentată vineri seara la Televiziune? Toată lumea moare de frig în apartamente, apa caldă aproape c-a dispărut, deși prețurile de întreținere sunt uriașe, dar dl. Văcăroiu ne asigură că stocul energetic e mai mare ca anul trecut și totul e-n ordine.

Cu tupeu bine cunoscut, dl. prim-ministrul a înfățișat un tablou al bunăstării pe care părea să-l fi decapat din rapoartele congreselor. Sigur, prețurile sunt cam mari, dar Guvernul și alături de populație și-o înțelege. Dl. Văcăroiu spunea toate acestea enormități fără să clipească, puțin plăcîsît parcă, dar nicidcum jenat. Printre minciuni era la largul său.

Ce este mai grav nu e că acești "înalți" funcționari mint de înghetă caloriferele, ci că au acest dispreț bine calculat pentru cei cărora li se adresează, fiind siguri că ei vor înghiți sfidarea. Împăcarea cu situația e cu altă mai jenantă cu cît, de data aceasta, se face de bunăvoie. La întrebarea "cine crede că e de vină pentru această situație" cîțiva cetățeni au început prin a recunoaște: noi, în primul rînd, pentru că acceptăm situația.

Cei mai mulți însă au indicat, de la început, Guvernul. Zadarnic ne vom aminti versurile poetului: "Cei ce poartă jugul și-a trăi mai vor/ Merită să-l poarte spre rușinea lor". Ceva a înțepenit. Oamenii se simt atât de înconjurați din toate părțile de lațurile minciunii, forței, săntăjului și de organizarea acestora într-un sistem pe de-a-neregul refăcut după scurta sa criză din decembrie '89. Încit cei mai mulți percep situația ca fiind fără ieșire și depun pînă și armele gîndului și ale cuvintului. Nu e de mirare că doar cuvîntul rămas liber, singura și ultima libertate rămasă,

Întrebări la care, chiar dacă nu se vede, răspundem în fiecare zi prin viața noastră. Mulți dintre cei întrebată direct evită adeseori răspunsul. Este motivul pentru care toate sondajele prevăd rubrica: "nu știu" sau "n-a răspuns la această întrebare". Cel mai adesea această "abținere" este formulată astfel: nu mă interesează politică; n-am nici o părere; nu știu și nici nu mă interesează. De fapt, absența unei opinii indică, ea însăși, o opinie. Dar nu una pe care s-o putem bănuî și, adesea, procentele surpriză din alegeri se datorează tocmai varietăților (posibile) de opțiune cuprinse în absența ei. Pentru că acest "nu mă interesează" poate însemna mult mai multe lucruri decât pare. Așa cum culoarea albă conține mult mai multe culori estompeate în plasma ei, un răspuns alb nu înseamnă numai decit indiferență sau refuz, ci o concluzie, o oprire de răspunsuri diferite care se contrazic pînă la repaos. "Nu mă interesează" poate însemna deopotrivă: n-am incredere în nimici; e bine așa cum e; indiferent ce cred, nu se poate schimba nimic; mi-e frică să nu mă dea afară; e o mizerie pe care prefer să-o ignor; nu-mi pasă de o societate căreia nu-i pasă de mine; mi-e egal ce se întimplă, totul e să mă descurc; vorbiști degeaba, că totul s-a terminat; mi-e scrisă de situația astăzi ș.a.m.d. Cert este că, dincolo de toate concluziile revelate de aceste anchete (ca și de altele, sociologice, efectuate în vîremă din urmă), se conturează tabloul unei societăți aflate pe muchie de cuti: la un pas de resemnare totală, dar păstrînd încă restul unei păreri bune despre sine, în sensul că nu se impacă pe de-a-nregul cu gîndul că orice speranță s-a spulberat și că din noianțul de iluzii crescut la sfîrșitul lui decembrie '89 din incredere în generația tineră care ne apără cu atită siguranță de trecut nu-a mai rămas nimic. Ajunge să comparăm cele două momente, decembrie '89 și octombrie '93, pentru a vedea spre cine se îndreptă acum. Priveam atunci, în decembrie '89, pentru prima oară, poate, spre tineret, redescoperindu-l, cu surpriză și vinovăție, ca apărătorul societății, cel care făcuse ce trebuia să facem cu toții: ieșire în stradă și se lăsase pradă gloanțelor și TAB-urilor. Atunci, toate sondajele printre trecători surprindea aceeași idee: avem un tineret grozav, brav tinerilor. Pe neașteptate, cei pe care-i consideram abulici, lipsiți de gust și de maniere, deveniseră părintii curajului nostru. Cu toții, și cu toată speranța noastră, depinseseră de ei. Pentru că priveam la ei cum strigau în continuare "fără comu-

e perceptuă și ea cînd ca o zădănicie, cînd ca o obrăznicie. Aproape că nu e segment al Puterii care să nu se declare nemulțumit de presă.

Nostalgia pentru vremurile cînd funcționarii partidului puteau face orice fără ca lumea să afle ceva îl bîntuie pe toți. Abia cînd întimplarea era din cale-afără de gogonată apără, după două-săptămîni de la consumarea ei, cîte-un comunicat caraghios din care nu se înțelegea niciodată ce-a făcut destituitul, ci numai ce "alte însărcinări" a primit. O asemenea tăcerere comandată, spărtă tot de evenimente comandante, pare să constituie și idealul Puterii de azi, un ideal pe care încă nu îndrăznește să-l exprime din podoare internațională. Dar paradoxul este că, în posida acestor oglinzi contestate, realitatea își urmează mizeria ei. Și pe măsură ce mizeria devine mai concretă, vinovăția se abstractizează tot mai mult, instituțiile nemaifiind percepute decit ca o fatalitate difuză. Împotriva căreia oamenii se simt la fel de lipsiți de apărare ca și înainte. Instinctul sau experiență – sau poate amindouă – îi avertizează (adevără sau îngelător) că jocurile sunt făcute. Rezultatul e cel scontat. Privirea generală intră în iarnă. Și-atunci, ne mai mirăm că nu mai există speranță? Ne mai mirăm că nu mai există incredere? Ne mai mirăm că minciuna se lăsă, prostia triumfă și oportunitismul se-ngrașă? Ne mai mirăm că începe ofensiva împotriva presei?

Cîtă vreme adevărul începe să stînjenească pe toată lumea – e clar că renunțarea să-a produs deja. Teribil de repede. Și o explicație ar putea fi faptul că azi lumea nu prea mai are incotro să se plângă. Privirea obosită vede aceeași convenție pe care o știe de mult și în fața căreia nu mai tresare, iar privirea încă vie, cu cît privește mai atent, cu atât vede încă o dezamăgire.

Reforma, contrareforma sau sindromul tergiversării

Centrul pentru Studii Politice și Analiză Comparativă (CSPAC) este un institut de cercetări neguvernamentale, care se ocupă de analiza problemelor sociale, economice și politice ale tranzitiei în societățile postcomuniste. În 1993, Centrul a inițiat o serie de dezbateri pe aceste teme și a susținut unul dintre cursurile de vară ale Universității Mării Negre, intitulat "Gestarea crizelor în tranzitie".

Recent, acest Centru a alcătuit și prezentat opiniei publice lista de bază a problemelor semnificative pentru societatea românească, rămase nerezolvate în intervalul 1990-1993. Numite probleme reziduale, ele fac obiectul unui program de cercetare inițiat de CSPAC și realizat de o echipă multidisciplinară compusă din: Dorel Șandor, Varujan Vosganian, Ulm Spineanu, Ilie Șerbănescu, Lucian Mihai, Victor Ciorbea, Gabriel Ivan, Andrei Mușetescu, Costea Munteanu, Mariana Celac, Denisa Ionete, Horia Murgu.

Obiectivul studiului a constat în analiza sistematică a SINDROMULUI TERGIVERSĂRII. Aceasta înseamnă în primul rînd ignorarea unor cerințe reale, amărări, jumătăți de măsură, eșecuri prin care CONTRAREFORMA parazitează efortul național de transformare a societății. Acumularea acestor probleme constituie o caracteristică dominantă a tranzitiei în România.

Săptămîna trecută, la sediul GDS, a avut loc o discuție cu reprezentanți ai CSPAC, din care am selectat cîteva fragmente. Printre participanți amintim: Magda Cărnechi, Mariana Celac, Andrei Cornea, Gabriel Andreescu, Mircea Diaconu, Ioan Popa, Victor Babiuc și reprezentanți ai CSPAC – Dorel Șandor, Varujan Vosganian, Ilie Șerbănescu, Ulm Spineanu, Costea Munteanu.

Am inclus în aceste pagini și o parte din lista problemelor reziduale inventariate de CSPAC, cu precizarea că textul integral a apărut în România liberă din 5 octombrie a.c. și în Tineretul liber din 8 octombrie a.c.

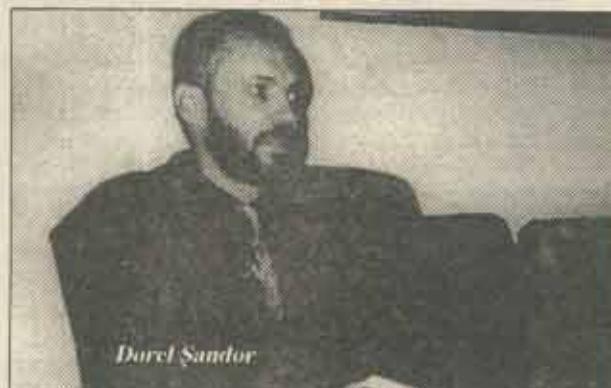
O analiză care descrie stadiul actual al reformei

Dorel Șandor: Proiectul nostru pleacă de la observația de bun-simt că toată lumea vrea reformă în România, dar, totodată, oricine poate constata că s-au acumulat în ultimii patru ani blocaje, decurgind din probleme care fie că au fost mult timp ignorate, fie că au fost abordate într-un mod deformator, fie că pe parcursul procesului de soluționare au căpătat un handicap în raport cu cerințele realității. Noi am alcătuit recent această listă de probleme, care rămîne deschisă, plecind de la următoarele ipoteze: 1) sunt probleme de interes public; 2) ele au o legătură cu procesul tranzitiei, condiționând avansul societății românești către o societate democratică; 3) ele se află în sferă de acțiune a instituțiilor statului (partid de guvernămînt și coaliția politică ce-l sprijină, Legislativ și Executiv cu grupul de "tehnocrați ai tranzitiei") care au atribuții, competențe, deci resurse, și care trebuie să-și asume realizarea reformei instituționalizate. Performanța guvernării este o problemă a analizei politice de pretutindeni, dar pentru România, din păcate, ea este ușor marcată de abordări subiective, personalizate, oarecum caricaturizate. Unul din obiectivele acestui proiect este de a scoate această analiză a performanței guvernării de sub zodia unor pasiuni mărunte, de sub incidentă unor abordări veleitare și de sub perspectiva unui termen conjunctural. După patru ani de zile, dimensiunea cantitativă a acestor probleme (lista conține 103 puncte, dar ea rămîne deschisă) atinge deja un prag critic ce necesită o abordare specială. Multe din aceste probleme formează împreună structuri ale tergiversării, structuri de pachete de probleme reziduale care dețin să domine procesul complex al tranzitiei. Tergiversarea, acumularea sau blocarea soluționării unor probleme de acest tip, a părtut în ultimul an, după alegerile din septembrie '92, o caracteristică evidentă a guvernării. Deci analiza noastră își asumă aceste trei caracteristici: dimensiunea cantitativă, dimensiunea structurală și caracteristica proceselor tranzitionale la nivelul deciziei macroeconomice și macropolitice.

Un alt motiv pentru care am considerat că este necesară această analiză este și faptul că, după aprecierea noastră, anul viitor, 1994, va fi un an de răspîntire: problemele reziduale pot să genereze o criză a tergiversării capabilă să provoace instabilitate și convulsii sociale (eu cred că această alternativă nu depășește 15% ca probabilitate, dar este deja un procent îngrijorător). Sau, dimpotrivă, aceste probleme pot să devină un fel de normalitate a realității românești, să impună un ritm pe termen lung – 10-15 ani – curașului tranzitiei în România, devenind o practică politică care să legitimeze instituții și un stil politic de acest tip. Din această cauză, societatea românească se va marginaliza în ansamblul competiției regionale a tranzitiei. Noi nu dorim să cerem demisia Guvernului; obiectivul nostru este să depistăm care sunt resursele pe care România le are să rezolve aceste probleme într-o stare reziduală; apoi cine plătește costul acestor tergiversări și dacă mecanismele actuale ale structurilor statului, ale structurilor alternative ale Opoziției sunt în măsură să-și asume problemele într-un mod

pragmatic, pozitiv, și care ar fi de fapt soluțiile alternative.

Aș vrea să spun cîteva despre lista propriu-zisă de probleme, care, repet, rămîne deschisă: ea conține cîteva etape, cîteva domenii de date. Un prim etaj se referă la desprinderea (relativă) de sistemul socialistului real cu economie centralizată, desprindere care la noi s-a produs prin evenimente convulsive. Chiar confuzia, menținerea unor zone obscură foarte importante legate de decembrie 1989, arată modul în care România a intrat în tranzitie. Un al doilea etaj de probleme se referă la modul în care a avut loc ceea ce se numește construcția instituțională postrevoluționară: instituțiile statului, mecanismul decizional, mecanismul care creează echilibre instituționale în România. Ne interesează după aceea cîteva domenii legate de administrația locală și de urbanism; apoi situația comunităților și a factorului uman în diversele ipotize ale procesului de tranzitie – de la relațiile interetnice la tensiunile interconfesionale, pînă la reacțiile cetățeanului, la noile sfidări ale tranzitiei. O zonă importantă se referă la protecția socială, nu numai ca o protecție vizavi de problemele economice propriu-zise, ci la echilibrul între schimbare și costurile schimbării resimțite de populație. Ni s-au părut simptomatice

Dorel Șandor

problemele care apar în domeniul sănătății, al învățămîntului, în mediul cultural, în domeniul educației. Apoi ne interesează foarte mult ruptura structurală în cadrul economiei românești, acolo unde privatizarea și descentralizarea reprezintă două procese majore și foarte interferante. Este zona reformei economice, unde s-au creat cele mai importante rupturi, dar și cea unde au apărut cele mai importante obstacole. De asemenea, încheierea, ne-am propus să aerogăm cîteva din temele de interes internațional cu impact direct în mediul intern, teme legate de asistență externă, de relațiile cu instituțiile economice internaționale (FMI etc.), relațiile cu Basarabia, cu Rusia, cu zona est-europeană, toate acestea în vederea deschiderii către mediul economic internațional.

Un instrument (dorit?) în mina politicului

Ilie Șerbănescu: Finalizarea acestei sinteze este de o importanță cu totul specială, pentru că aduce în atenție, într-o formă concentrată, tot ce este început –

- Mușamalizarea responsabilităților politice în evenimentele din iunie 1990;
- Mistificarea responsabilităților sociale și politice ale crizei din septembrie 1991;
- Conservarea și consolidarea influenței structurilor oculte (grupuri de presiune) în decizia și acțiunea economică și politică;
- Tergiversarea transformării SRI într-o instituție dedicată exclusiv apărării siguranței naționale, emancipată de tarele forței Securității și aflată sub controlul deplin al Parlamentului;
- Descurajarea liberalizării sistemului de producere, acces și circulație a informațiilor publice;
- Menținerea ambiguității statutului televiziunii centrale de stat;
- Tergiversarea aplicării dispozițiilor constituționale privind emiterea unor reglemen-

tări legale și înființarea sau reorganizarea unor organe sau instituții statale (Avocatul Poporului, Consiliul Legislativ, Curtea Supremă de Justiție și.a.);

- Abandonarea procesului de demilitarizare a poliției ca instituție publică apolitică, subordonată administrației locale;
- Ambiguității în asumarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului;
- Blocarea reformei administrației locale prin suspendarea proiectelor de modernizare, descentralizare a bugetului, precum și accentuarea presiunilor centraliste;
- Ignorarea agravării crizelor în infrastrucție, consumul și serviciile urbane (căldură, apă, energie electrică, salubritate);
- Ignorarea tensiunilor interconfesionale;
- Escamotarea agravării costurilor sociale

ale tranzitiei prin încreștinarea reformei economice și reproducerea iluziei paternaliste;

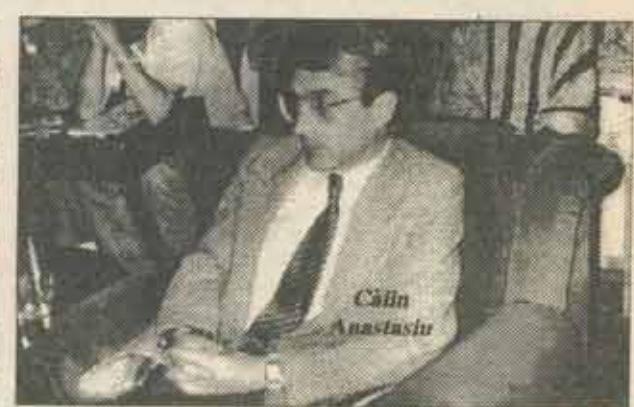
- Menținerea dependentă și a inferiorității condițiile cetățeanului față de administrația publică și descurajarea emanicipării sale;
- Ignorarea necesității instruirii cetățeanului, a tineretului în vederea adaptării sale rapide la nou mediul economic și social (educație civică, economică și europeană);
- Mistificarea procedurilor de reglementare a conflictelor de muncă prin restricții formale care limitează exercitarea tuturor formelor de protest social;
- Tolerarea unor abordări privilegiate în negocierea drepturilor salariale bazate pe clientelism politic și manipularea unor reacții sociale;
- Compromiterea mecanismelor de negociere a contractelor colective de muncă prin

menținerea unor componente ale legislației economico-financiare specifice sistemului anterior;

- Întărirea constituirii bazelor relațiilor de muncă și a relațiilor industriale datate ambiguităților definirii patronatului în condițiile tranzitiei; tergiversarea constituirii tripartidismului (stat, administrație întreprinderilor, sindicate) ca structură tranzitorie;
- Abordarea demagogică a protecției sociale și amânarea constituirii unui sistem eficient de securitate socială;
- Tergiversarea constituirii unui sistem de ocrotiri și prevederi sociale care să asigure asistența medico-socială a persoanelor defavorizate (vîrstă a treia, handicapă și copii abandonati);
- Marginalizarea instituțiilor culturale, a

în materie de reformă – și neterminat. Din aceste 103 puncte, 80% reprezintă, de fapt, lucruri neinventate. Din ceea ce ar fi trebuit să fie, dacă inventariem aceste probleme, vedem că unele n-au fost niciodată în proiectul cuiva cu putere de decizie; ele sunt în mintea bunului-simt cel mult. Echipa care a alcătuit această sinteză n-a făcut decât să-i dea bunului-simt o expresie. De fapt, nu e o analiză, este o constatare, un instrument pe care politicul îl are la dispoziție. Nu știu dacă îl și convine acest instrument. Dar dacă ar fi ca politicul (îndeosebi Parlamentul și Executivul) să se apece de treabă, ar avea ce să facă.

Andrei Cornea: Vreau să stiu dacă aceste puncte tergiversare pot fi reduse la un număr suficient de mic de puncte fundamentale din care să decurgă celealte, cu atât mai mult cu cît eu cred că tergiversarea este autoreproductivă. Deci, prima întrebare ar fi în ce măsură aceste probleme se pot reduce și cum se poate alcătui un anumit sistem care ar spune ceva despre societatea noastră. În al doilea rînd, ar fi

interesant de știut care ar fi explicația tergiversării. Asistăm oare la o lipsă de voință politică, adică la o incapacitate de a scoate lucrurile din punctele de tergiversare, sau asistăm de fapt la o voință politică cu semn contrar, deci la o voință de a tergiversa? Această problemă trebuie pusă, chiar dacă ea nu e întotdeauna sau-sau, iar uneori poate să fie și-și. În fine, ar mai fi și chestiunea consecințelor: în ce măsură intervențiile din anumite puncte pot fi productive și pot crea efecte iarrăși de cascădă în alte domenii?

Dorel Șandor: La prima dvs. întrebare vă va răspunde Costea Munteanu. În privința cauzelor tergiversării, noi am stabilit 15 nivele de analiză. Între acestea nu evoca obstacolele instituționale, punctele critice și stadiul în care se află fiecare problemă, grupele de interes favorizate de tergiversare, costurile, resursele iesorile datorită tergiversării, o serie întreagă de erori sau eșecuri care au blocat sau favorizat o anumită deturare a procesului schimbării. Putem pune în evidență și care anume este mecanismul sau instituția vizată sau cea mai activă în blocarea unor probleme, elemente de management, de resurse. În privința consecințelor, cred că acesta este unul din motivele principale pentru care am făcut analiza: să vedem dacă nu cumva costurile reformei în România depășesc beneficiile ei, și dacă aceste costuri n-ar putea – ca și în alte țări din Europa de Est – să reorientize interesul global, național, pentru tranzitie, să-l influențeze sau să-l conduceă într-o direcție cu totul neașteptată.

Ulm Spineanu: În alcătuirea acestui studiu, noi nu ne-am propus să analizăm un anumit program de guvernare. Noi am pornit de la efecte și am constatat astfel că unele probleme nu au fost deloc abordate. Pe de altă parte, aceste probleme tind la un moment dat – prin conjunctii foarte greu de estimat în conlucrarea lor în spectrul social – să dea influență atât instituțiilor, cît și în actualul legislativ, dat fiind reforma propriu-zisă trăită zi cu zi. Așa cum sunt puse acolo, aceste probleme reprezintă puncte clare care pot crea elemente de supra-amplitudine în domeniile cu care ele pot fi corelate. Optiunea de a le coagula într-un fel, pierzind însă exact imaginea și definiția fiecărei consecințe, ar însemna că am face greșeala pe care au făcut-o toți cei care au emis idei de guvernare – programe ca atare, fără a lua în calcul aceste consecințe care, după cum se poate vedea, devin acum factori de

Reforma, contrareforma sau sindromul tergiversării

înăbușire a entuziasmului reformei. Pe de altă parte, dacă pînă acum vreo șase luni s-a lucrat cu jumătatele de măsură, acum sintem într-un sistem al sferturilor de măsură. Măsuri nedefinite complet pot fi observate prezentindeni, inclusiv în discursul politic, să nu mai vorbim în discursul economic sau cel social. Tot ceea ce se face apare ca într-o perdea de fum, în spate fiind cei care oferă măsurile, în față perdelei de fum fiind cei care primește măsurile, dar care nu le pot înțelege, nu și le pot explica, și prin această perdea de fum încep să apară deja germanii ai unor instabilități sociale. Se va putea ajunge chiar la impunerea forțată a unor anumite revendicări, ținând cont de dorința păstrării în continuare a guvernării.

Tranzitie de pînă acum în România – un proces ratat

Costea Munteanu: În spațiul economic, noi am identificat un număr de 39 de probleme reziduale, altfel spus, aspecte nerezolvate în procesul de tranzitie. În ultimă instantă ele pot fi considerate ca forme de manifestare a două distorsiuni structurale fundamentale din economia românească: prima este dezechilibrul dintre consum și resurse (forma sintetică de exprimare a acesteia este faptul că importul pentru consumul zilnic al economiei și populației depășește resursele care pot fi procurate prin export) și a doua distorsione este cercul vicios între inflația internă și deprecierea externă. Aceste două distorsiuni structurale fundamentale sunt, ca proveniență, de natură diferită: dezechilibrul între consum și resurse este o distorsiune structurală moștenită; deficiența politicii de reformă postdecembrie este că nici măcar nu a atacat această problemă. În schimb, cercul vicios între inflația internă și deprecierea externă este un produs exclusiv al politicii de după decembrie, o politică a jumătăților de măsură, ceea ce se numește gradualism patologic. Sunt, cum se stie, două tipuri de abordare a reformei: terapie-soc, în care iau integral măsurile și le aplic dintr-o dată pentru a face reforma, sau gradualismul,

acest caz avem de-a face și cu premeditarea dar și cu incompetență. și cind mă refer la incompetență, mă refer și la lipsa curajului de a aplica o măsură care induce efecte socante în sistemul economic și social. Guvernări noștri, dacă au păcătuit prin ceva, prin frică au păcătuit; și dacă pot fi caracterizați prin ceva, tot prin frică pot fi. Tipul de reformator, după părere mea, trebuie să fie tipul omului decis, dar aici apare dilema între a-ți menține scaunul de demnitar și a nu tine cont de acest obiectiv de carieră personală, indiferent de ceea ce se întâmplă cu poziția ta. Datorită acestui gradualism patologic, tranzitia de pînă acum în România este un proces ratat; ea a implicat costuri sociale și economice ridicate, iar rezultatele nu justifică aceste costuri.

Din punctul de vedere al Guvernului, reforma e un succes

Valeria Pascariu: Noi vedem o listă de probleme pe care le considerăm esențiale ale acțiunii guvernării. Dar ce categorii de interes exprimă guvernarea? – pentru că întotdeauna esența unei guvernări constă în apărarea unei categorii de interes. Mie mi se pare că această categorie de interes apărătoare de actuala guvernare este categoria intereselor unei părți a industriei de stat, și anume industria care a reprezentat pe vremuri obsesia ideologică a regimurilor comuniste: petrochimia, metalurgia etc. Prin alegerea în alternativa somaj/inflație a inflației, și respingerea somajului, populația și-a dat girul la această variantă. Privind lucrurile din punctul de vedere al Guvernului (care și-a propus în mod deliberat să nu facă reformă și să apere interesele acestei industrii), constatăm că, de fapt, guvernarea este un succes. Toate celelalte sunt concesii sau probleme secundare; privatizarea este clar un obiectiv secundar. Cind prin nesemnarea acordului stand-by cu FMI poate apărea o criză în asigurarea resurselor financiare externe pentru această industrie, atunci încep să se facă ceea ce planul reformei.

Dorel Sandor: Sunt cinci motive pentru care noi am ales aici o problemă: primul motiv este că unele din aceste probleme să fie asumate într-un program de guvernare sau într-o poziție politică cu caracter programatic (nu ne-am referit numai la Guvernul Văcăroiu, ci la toate guvernele care au intrat în procesul tranzitiei în ultimii trei ani). Al doilea motiv îl reprezintă anumite relații politice cu structurile politice alternative (pentru că oricât ar fi de bazată pe un program, guvernarea se realizează într-un context politic de echilibru). Al treilea motiv sunt reacțiile sociale, așteptările populației și dominantă la nivelul intereselor curente, în plan local, în plan macro, în plan mediu. Un al patrulea motiv îl reprezintă sfidările structurale, cum ar fi inflația, prețurile, somajul, resursele, raporturile dintre consum și producție. Al cincilea motiv îl reprezintă exigențele factorului extern de care depind finanțarea externă, echilibrul regional, securitatea națională în raport cu sferele de influență și.m.d. Că aceste probleme sunt secundare pentru actuala guvernare, ne interesează mai puțin, ele sunt importante pentru interesul public, pentru România acum și în următorii ani.

Varujan Vosganian: Revenind la prima întrebare a d-lui A. Cornea: există, într-adevăr, un nucleu, dar nu-l putem aduce în dezbaterea publicului larg, pentru că acel nucleu nu poate fi perceput doar prin bu-nul-simt de care vorbea Ilie Serbanescu. Deci există și un nivel mai adinc de abordare teoretică ce nu transpare în analiza noastră. Aici însă transpare primul nivel median, adică centrele de blocaj, centrele de perturbare, care se datorează tergiversării. Noi încercăm să creăm o teorie economică a tranzitiei, să descompunem concepte, să aplicăm concepte și să creăm niște legități ale tranzitiei. Am găsit gradualismul patologic, am găsit alocarea resurselor la necesitățile tranzitiei, am găsit cercurile vicioase ale tranzitiei etc.

Dorel Sandor: Sigur că dnădă noi vom dobîndi cunoșterea asupra acestor lucruri profunde, nu este neșărat necesar ca opțiunile politice să se modifice ca atare. Dar aici aş lega două planuri: evoluția voinței politice în tranzitie și evoluția cunoașterii profunde, sistematice asupra tranzitiei. Sunt două planuri care deocamdată nu se întâlnesc, și asta e și dificil-

tatea care văd că este evidentă în a transmite un anumit mesaj. Cred că una dintre mizele demagogiei politice este într-adevăr lipsa științei politice, totuși cred că principalul resort al lipsei de voință politică nu este neapărat lipsa de cunoaștere, ci un anume set de interese foarte active și foarte explicite.

Voința politică a Guvernului este de a menține un anumit tip de electorat

Varujan Vosganian: Industria de stat nu a apărut pentru industria de stat, ci pentru suportul electoral al celor care muncesc în industria de stat. Ceea ce vrea Guvernul actual (ca și guvernele anterioare) este menținerea unui anumit tip de electorat, cel legat de industria de stat, de agricultura de stat, o parte din pensionari care sunt inoculați cu tot felul de naționalisme, cu "tineretul din ziua de azi" și.m.d. Un electorat care nu are proprietate, care nu se poate opune statului și arbitrajului de stat, cu alte cuvinte, un electorat permeabil. Tocmai în astă constă voința politică și caracterul subversiv și mistificator al acțiunilor Guvernului.

Valeria Pascariu: În ceea ce facem noi, economiștii teoreticieni, să nu uităm însă că realitatea o ia înain-

tea noastră, deci să nu cădem în păcatul ingimfării și să ne imaginăm că directorii de întreprinderi particulare, sau chiar de stat, sunt niște oameni care, dacă nu scriem noi acolo cum se face marketing, ei nu știu să facă.

Ioan Popa: Problema este că în strategia de reformă alegerea priorităților s-a făcut de multe ori conjunctural, sub presiunea evenimentelor, și din cauza asta au apărut necorelați în crearea și punerea în funcțiune a instituțiilor și mecanismelor economiei de piață. Si vă dau un exemplu din domeniul finanțier-bancar: s-a făcut o reformă, zic eu, radicală în ceea ce privește sistemul bancar, fără ca în același timp să se întreprindă măsuri în domeniul pieței de capital, și asta nu pentru că nu ar fi fost prevăzute în programele de reformă, ci pentru că pur și simplu ele au fost aminate la nesfirsit sub presiunea altor măsuri. Dacă legea privatizării ar fi fost respectată, noi am fi avut acum Bursă și am fi fost prezenti în Business Central Europe cu indicele Bursei de la București, or, n-avem. Si nu este nici pe lista dvs. Bursa de valori este instituția centrală a pieței de capital, așa cum Banca Națională, Banca, sint instituții centrale ale pieței creditului, ale pieței bancare. Dacă nu există preocupări în sensul dezvoltării pieței de capital, atunci, inevitabil, întregul sistem finanțier-bancar se sprinje pe bânci. Ele sunt puțin astfel într-o poziție de monopol. Cel puțin două rațiuni arată urgența creării Bursei de valori: o dată, cea care se referă la binecunoscuta problemă a privatizării, intim legată de existența unei piețe de capital. Si apoi, o Bursă de valori are aici și capacitatea extraordinară de a da credibilitate măsurilor de reformă.

Ce legi trimite Guvernul Parlamentului

Victor Babuică: Eu aş vrea să ne întoarcem la cauzele tergiversării. Este cert că ideea de reformă n-a fost bine primită în toate cercurile de putere din România, nici în '90, nici în '91, nici în '92, nici în '93.

(Continuare în pagina 10)

Costea Munteanu

adică împart în faze succesive implementarea măsurii de reformă respective. Gradualismul patologic este cel care pierde pe drum secențialitatea respectivă și ajunge la o recuperare a punctului de pornire. În cazul aplicării gradualismului normal apar reacții adverse ale mediului în care se operează, pînă cind măsurile complementare sunt aplicate. Echipile noastre guvernamentale, la apariția acestor reacții adverse, în loc să le considere ca un semnal pentru accelerarea transformărilor, au făcut exact invers: au accentuat intervenția administrativă și, practic, în ultimă instanță, aceasta a însemnat de fapt o orientare contrareformă, pentru că rezultatul a fost altul decât cel scontat. Domeniul liberalizării prețurilor, și în special al mecanismelor de formare, este ilustrativ în această privință. Încerc să-i răspund d-lui Cornea privind cauzele acestor tergiversări, dacă ele stau în sfera lipsei de voință politică, sau provin din incompetență. Senzația mea este (cu experiența pe care am avut-o petrecind o perioadă scurtă de timp la Guvern) că avem de-a face cu o combinație. Spre exemplu, în domeniul prețurilor se poate considera că au fost și elemente premeditate care au făcut ca nici măcar la ora actuală, după cele patru faze succesive de liberalizare, mecanismul de formare să nu fie complet liberalizat. În

- ese literare și neglijarea protecției patrimonial cultural național;
- Menținerea centralizării excesive a structurilor de decizie și modelelor de planificare socialistă a învățămîntului; înfirzirea definirii obiectivelor reformei învățămîntului;
- Menținerea unor curențe structurale ale cadrului juridic constituțional și organic privind regimul general al proprietății (garantarea proprietății, regimul juridic al terenurilor și.a.);
- Subminarea credibilității certificatelor de proprietate prin amînarea creării mecanismelor de utilizare a acestora (bursă și.a.);
- Înfirzirea aplicării metodei de privatizare standard pentru întreprinderile mici și mijlocii;
- Tergiversarea inițierii privatizării întreprinderilor mari;

- Descurajarea constituuirii și consolidării mediului de afaceri și a inițiativelor private;
- Subordonarea și tentative de transformare a întreprinderilor particulare în clientela politică;
- Menținerea blocajului economic-financiar;
- Neaplicarea legislației și procedurilor cu privire la situația de faliment și executarea silită a societăților comerciale;
- Înfirzirea adoptării unor norme unitare emise de Guvern cu privire la evaluarea patrimoniului societăților comerciale cu capital de stat;
- Înfirzirea procesului de reformă microeconomică și poziția echivocă a Guvernului, rezultată din Hotărîrea privind regimul special de supraveghere;
- Inexistența unor politici consistente pen-

- tru demonopolizarea economiei naționale;
- Absența unor eforturi structurale în abordarea și contracararea cercului vicios inflație/somaj;
- Menținerea unor mecanisme inadecvate în stabilirea cursului de schimb al leului;
- Înfirzirea elaborării și susținerii unui program de redresare și susținere a monedei naționale;
- Menținerea consumului la nivele superioare resurselor disponibile în economie;
- Continuarea politicii de subvenționare a industriei de stat după criterii nespecifice economiei de piață;
- Înfirzirea procesului de coagulare a proprietății private în mediul rural dacă neacordării titlurilor de proprietate și a neadoptării legilor specifice (asocierii, cadastrului, paternaliatului agricol și a

- pieței pămîntului);
- Tergiversarea reinnoirii acordurilor cu FMI;
- Mediocritatea ofertei politice și economice referitoare la Basarabia;
- Descurajarea investițiilor străine în România prin menținerea unor bariere artificiale de ordin legislativ, bancar și administrativ;
- Ignorarea avantajelor cooperării economice internaționale în limitele unei abordări marcate de ambiguități legislative, interese oculte, corupție.

(Fragmente din raportul CSPAC, apărut în România liberă din 5 octombrie a.c. și în Tineretul liber din 8 octombrie a.c.)

Reforma, contrareforma sau sindromul tergiversării

(Urmare din pagina 9)

Dar nu într-un singur loc a existat obstacolul, obstacolul s-a întinut în diverse locuri, pentru că și în România, ca și în alte țări, să mai multe centre de putere. Și dacă pînă în septembrie '91 de la Guvern plecau spre Parlament legi cu caracter reformist (nu comentează dacă erau impecabile sau nu), din septembrie '91 încoace aceste legi săt din ce în ce mai puține. Pe de altă parte, chiar pînă în septembrie '91, legi plecate de la Guvern nu intrau pe ordinea de zi, și aceasta nu din cauza Guvernului. Am să exemplific cu situația mea personală: prin primăvara anului '91 am făcut toate legile la Ministerul Justiției pentru reforma Justiției, și pentru judecători, și pentru procurori, și pentru notari, și pentru jurisconsulti, și pentru executarea pedepselor și pentru alte lucruri, numai avocații său opus să mă ocup de ei. Dar din toate aceste legi, cîte au ajuns pe ordinea de zi a Parlamentului? Una singură. Si cînd? În momentul cînd se anunță întrunirea ministrilor de Justiție din Europa și America de Nord. Dr. Marian Dan și-a dat seama, după insistențele mele, că nu se poate ca eu să merg fără nici un fel de proiect pus pe ordinea de zi. Și a trecut prin Camera Deputaților acel proiect cu organizarea Justiției. Dacă ne uităm de atunci încoace, lucrurile sănt parțial diferite: în primul rînd, Guvernul actual a depus în Parlament legile vechi, dar și acelea uneori modificate în râu. Dacă ne uităm din noiembrie anul trecut și pînă astăzi, vedem că foarte puține legi importante au ajuns pe ordinea de zi. A ajuns bugetul de stat, nu putea să nu ajungă, și legile cu reorganizarea Justiției, care aveau un anumit termen și care prezentau o anumită importanță. În rest, lucruri mărunte.

Descentralizare fără dezetatizare și invers

Varujan Vosganian: D-na Pascașiu a ridicat problema marii industrii, pentru care există un lobby extraordinar de puternic, fie la nivel guvernamental, fie la nivelul comisiilor parlamentare, fie la nivelul omului politic. Se speculează două lucruri care vin din socialism și cu care cetățeanul român e obișnuit: repetabilitatea și conservarea cîștișului pe de o parte, și, pe de altă parte, conservarea locului de muncă. Sunt două procese distincte: unul este descentralizarea, celălalt este dezetatizarea. Noi am făcut ceva extrem de ciudat în România: am făcut descentralizare fără dezetatizare, și am făcut dezetatizare fără descentralizare. Am făcut o dată descentralizare nefișoță de privatizare, și am făcut o privatizare nefișoță de descentralizare.

Călin Anastasiu: Așa cum spunea și Ilie Serbănescu, lista dvs. este la nivelul bunului-simt, probabil că este ceva mai sus de nivelul bunului-simt, este un simplu diagnostic, un recensămînt problematic. În treburea este pentru voi, pentru grupul care a lucrat pe această zonă: ce aveți de gînd să faceți după asta? Ar urma un al doilea pas, un pas analitic, care mie mi se pare esențial.

Dorel Șandor: Proiectul nostru este următorul: în primul rînd, noi am evitat să amestecăm diagnosticul cu soluțiile, pentru că am observat, după trei ani de activitate în structurile Executivului, că de multe ori pseudo-soluții sau soluții modeste au inhibat o analiză pînă la capăt a problemelor. Deci noi am vrut să fixăm un diagnostic pertinent, căci mai obiectiv; această etapă o vom încheia, probabil, pînă la sfîrșitul anului. În același timp, credem că problema soluțiilor nu este doar de natură tehnocrată. Noi vrem să aruncăm pe piață politică cîteva programe de oferte politice care acum se refac, se rearanjează, inclusiv în structurile Puterii. În privința soluțiilor, cred că am putea face o colecție de soluții alternative din trei surse: în primul rînd la nivel local. Există, de asemenea, o experiență a tradiției în Europa de Est pe care deja în bună mîsură o cunoaștem și pe care am putea-o orienta spre aceste probleme, există acest transfer esuat în permanentă al experienței internaționale, sau eliminat, și există pînă la urmă mare problema de a voinei politice interne de a-și asuma anumite soluții.

O lectie a tehnocraților ultimilor patru ani este că pot să dai sfaturi foarte bune unor oameni care iau decizii cu caracter politic, dar ele nu sunt luate în considerare absolut deloc. Nu cred însă și nu voi cădea în capcană că trebuie să ne grăbim să dăm soluții în sensul cîrpăcelii, pentru că marele pericol după o lungă așteptare este să te grăbești să dai alte soluții ineficiente.

De ce nu am dialogat pînă acum

Mircea Diaconu: Mă bucur să aud că acolo, sus, cineva gîndește cu adevărat. Vreau să întreb însă, stunci cînd voi erați la Guvern și noi împam pe străzi, oare de ce nu ne-ati spus și nouă că gîndiți atât de bine? Pe propria mea piele am făcut mici experiențe: m-am dus la prima bancă întinută în cale și am cerut 200.000, nu mai mult, și astă cînd la guvernare era nu acest guvern, ci un altul. Deci am cerut 200.000 și mi-a fost destul, n-am putut să plătesc prima rată, pentru că prima rată a mea a fost mai mare decît însuși împrumutul, după ce, ca să iau acel împrumut, eu girasem, și eu și fratele meu, cu tot ce aveam în

casă, ce strinsesem o viață întreagă. Am cedat nervos și am incercat orice incercare de a mă privatiza sau de a face și eu ceva. Vorbind de incercarea de a te privatiza și, adevărat, nu îți se pune o piedică, ai voie să faci lucrul acesta, dar pe cîmp, la intrarea în metrou, unde vrei, numai în marile cetăți industriale nu. Nu poti vorbi de privatizare gîndindu-te la bietele chioșcuri. Eu nu mă gîndesc deloc să vînd "23 August", el poate să rămînă acolo ca o ceteate, să o vizitez copiii mai tîrziu, ca pe o Doftana. Însă individual, cel care poate să înceapă o afacere la nivel foarte mic, trebuie stimulat, iar tărâmul trebuie să aibă un petic de hîrtie prin care să se simtă proprietar. Și tocmai asta nu s-a făcut, și nu s-a făcut nu numai de acest Guvern, nu s-a făcut deloc. Și acum revin cu întrebarea: Dorel Șandor, ai fost acolo, la guvern, ai fost important, ai fost puternic, ce atî făcut acolo?

Dorel Șandor: Așa da trei răspunsuri, nu foarte comode pentru tine. Primul răspuns este că într-adevăr, am lucrat doi ani și jumătate, ca de altfel alți cîțiva de aici, în Palatul Victoria, și vreau să spun că acolo roul nostru a fost să facem astfel de analize ale guvernării. Nu au fost difuzate pentru că nicheli în lume astfel de analize nu sunt făcute publice. Al doilea motiv însă pentru care noi n-am dialogat așa cum dialogăm acum este faptul că noi am venit în această încăpere, prima dată, în 29-30 septembrie 1991, invitați de GDS. Pînă atunci am fost pe lista voastră neagră. Cu toate că noi am rămas prieteni tot timpul, instituțional vorbind, noi n-am avut ce căuta aici pînă a căzut Guvernul Roman. Și aici vreau să pun degetul

înțelege problemele reale. Noi am făcut această listă pentru că societatea românească să-și dea seama că acestea sănt problemele ei, acesta este principalul obiectiv, fără o orientare politică anume.

Gabriel Andreescu: Aș vrea să-i spun d-lui Șandor de ce dialogul nostru a venit mai tîrziu. În 1990, ziarul Azi, care se afla sub conducerea Frontului, publica atacuri la adresa GDS și a membrilor săi, într-un limbaj de o asemenea natură încit cu greu se putea să imaginezi un dialog.

Acum aș vrea să întreb: în analiza dvs., care este partea de descripție a fenomenelor și care este parte de normă? A doua chestiune: din experiența concreta pe care atî avut-o în timpul acestei analize, să evaluați marja dintre ceea ce este dorit și ceea ce se se intîmplă în virtutea unei dinamici interne.

Dorel Șandor: Eu am încercat să explic înainte cele cinci repere pe care le luăm în considerare. Este interesant ce spuneți vizavi de dinamica lor; într-una din lemele acestei structuri de înregistrare pe care noi o introducem în baza de date se află momente critice anterioare, un fel de anamneză a problemei. De exemplu, această problemă a cursului leu/dolar, a liberalizării cursului, este un caz tipic în care noi am încercat de cîteva ori, am plătit prețul, am creat pînă la un punct mecanismul, după care l-am compromis și am luat-o, dacă nu de la zero, poate chiar înainte de zero, prin daunele pe care le-am creat. De asemenea, sănt de acord, și este un lucru care ne preocupă și pe noi, în ce măsură o problemă este tergiversată într-o rețea de interese, de influențe, de mecanisme decizionale, și în ce măsură nu e vorba doar de calitatea unui individ, de tendințele lui personale, ci e vorba deja de un mediu politic intern care patru ani de zile a prins contur și substanță în România, și de care trebuie să ținem seama, așa cum trebuie să ținem seama și de determinările mediului industrial asupra celui politic, a celui comercial, a celui legat de informații, de cultură. Vreau însă să observați că în această echipă sănt oameni dintr-oarecare care au lucrat de patru ani de zile în structurile Executivului, alții au lucrat și continuă să lucreze în structurile Opozitiei – și adevărat, cu toții ca tehnocrati. Deci această echipă conține o experiență a problemelor din ambele direcții, și este, după părerea mea, un lucru prețios.

Mariana Celac: Mă-ști legă de partea inertială a proceselor cu care avem de-a face și partea expusă deciziei, sau voinei, care este oarecum estompată în această primă ofertă a studiului. Înțeleg la nivelul semantic, sensația și că toate formele de manifestare ale tergiversării sunt expuse unei decizii corectoare care să poată să înălțe această tergiversare. Eu cred că aici suntem în fața unei iluzii la care participă în egală măsură și Puterea, și journalismul care scrie Putere cu "P" mare. Într-adevăr, forța deciziei și a voinei pe care ea se bazează este foarte eficace în proximitatea momentelor de perturbare cu amplitudine extrem de mare, în proximitatea catastrofelor. Eu aș vrea să vă atrag atenția că ne apropiem de un moment cînd inertia proceselor pe termen lung și foarte lung devine extrordinar de importantă. Eu cred că oricine va fi confruntat în viitor cu exercițul deciziei o să aibă de-a face cu un fenomen din ce în ce mai dramatic, acela că dă într-un loc, dar nu crăpă acolo unde vrei, crăpă în altă parte. Atunci trebuie să dai în altă parte, dar trebuie să știi unde. "Aroganța" secretă a acestei întreprinderi este de a decanta solidaritatea, de a face o diferențiere între ceea ce este inertie pe termen lung, de a percepe ceea ce devine regional în realitatea noastră economică și de a defini, în fine, ceea ce poate să fie zona deciziei, cu toate acele rîcoșeuri pe care o Putere lucidă va trebui să le manevreze ca, dind într-un loc, să crăpe acolo unde vrea ea.

Traian Andronic (vicepreședinte BNS): Aș dori să mă refer la aspectul moral pe care dvs. îl-ati expediat într-o zonă care ține de corupție, de nedezvăluiri s.a.m.d. De acest aspect moral, cred eu, ar fi trebuit să ținem seama ceva mai mult. Aveți două puncte acolo, unul se referă la reforma Justiției, unul la legislația muncii. În mod concret, unul din puncte se referă la existența ambiguităților din rezolvarea conflictelor de muncă prin lege. Deci, acest pachet de legi cu caracter social suferă din start de anumite ambiguități care fac practic imposibilă pentru sindicate, bunaoră, exercitarea dreptului de a contesta, de a negocia, și dreptul la grevă. Cum funcționează morală în toată această poveste, morală care n-are decît un scop, să asigure un confort etic care să conducă la speranță? O astfel de abordare v-ar degreva și pe dvs. de o presupusă bănuială de populism a afirmației pe care atî făcut-o, că reforma trebuia să înceapă de la bază (deci cu un cutremur moral) și nu de sus, așa cum s-a întîmplat.

A consemnat RODICA PALADE

pe o anumită rană a României post-decembriste: lipsa de solidaritate profesională între intelectuali după decembrie este una din marile drame ale României; nu este nici vina noastră, care am lucrat la Guvern, nici a celor care n-au lucrat la Guvern, sau care au ajuns de curînd acolo. Al treilea răspuns este că, într-adevăr, una din marile erori ale reformei în România este că ea s-a făcut de sus în jos. Abia acum la bază au apărut adevărați fermenti ai reformei spontane, în care cred foarte mult.

Andrei Cornea: Vreau să revenim la poziția Puterii față de adevăr. Cred că Puterea pur și simplu nu vrea să știe adevărul. Acești tehnocrati n-or fi avînd ei opțiune politică, cum se spune, dar se presupune că ei cunosc bine niște lucruri, le înțeleg și pot să facă o expertiză cîsăcătoare. Or, iată, Puterea nu vrea să asculte. S-a spus pînă acum, și lucrul asta se știe foarte bine, că mulți tehnocraci, experti au făcut planuri, au făcut proiecte, au făcut expertize, dar ele n-au fost luate în seamă sau au fost luate în seamă într-o măsură foarte mică. Acesta deține și un simptom care poate fi inclus în lista dvs. El arată că Puterea are nevoie de o fațadă de expertiză în anumite domenii, dar că ea nu intenționează să o urmeze, și finalmente procesul acesta se încheie prin expulzarea treptată a acestor indezirabili.

Experiența unei echipe formate din oameni care au fost la putere și oameni care au fost în opoziție

Dorel Șandor: Aș vrea să fac o precizare pentru a impiedica o confuzie în acest moment. Noi nu vrem să construim un pachet de stressuri pentru care după aceea să fim chemați la Palatul Victoria și puși la treabă, mai ales că mulți dintre noi am trecut prin această experiență și ne-am lecuit. Poate că acest lucru îl face grupul "Un viitor pentru România", și vreau să fac o distincție clară între o abordare politico-ideologică care tentă Puterea cu anumite opțiuni și o abordare sistematică, rece, din perspectiva interesului public. Ceea ce lipsește foarte mult în România acum nu este dacă vrea Puterea sau nu să facă reformă, trebuie că societatea românească să-și asume problemele într-un mod pertinent, ca pe ceva normal. Și nu e de vină românul că nu știe încă ce înseamnă economie de piață. Însă noi, ca experti, trebuie să ne punem foarte serios problema să putem oferi societății românești datele de bun-simt pentru a-și

La victimele Terorii, ghilotinării Parisului și masacrele de la Lyon și Nantes trebuie adăugată și contribuția genocidului franco-francez din Vandee (de care s-a ocupat în teza sa E. Secher, *Le génocide franco-français*, 1986). Istoria e simplă: la 3 martie 1793, ca răspuns la exactiunile și jugul, deopotrivă arbitrar și arrogan, al Revoluției, se declanșează o Insurgență regală și catolică în Bretană; după cîteva victorii vandene, norocul insurgenților declină constant începînd cu eșecul de la Nantes (29 iunie 1793) și trecînd prin infringerile militare drastice din 15-17 octombrie și 13 decembrie 1793; în fine, vandeenii sunt feroce masacrati la Savenay, în 23 decembrie 1793. Ceea ce rămîne singular în aceste afaceri războinice este însă spiritul exterminator și, ca să zic așa, carnasier, prin care Revoluția a înțeles nu să înăbușe o revoltă, ci să stîrpească populația unei regiuni care, plin de ură, a fost rebotezată, din Vendée, Département vengé. Chiar și după experiența comunista, instigările feroce ale iacobinilor încă mai sună straniu în urechile noastre. Deputatul Barère: "Soldați ai libertății, briganzii din Vandee trebuie exterminate (...). Distringeți Vandea!" (1 octombrie 1793); iar generalul de brigadă Westermann scria, la 23 decembrie 1793: "Vandea nu mai există. Tocmai am înmormintat-o în mlaștinile de la Savenay. Am zdorbit copiii sub copitele cailor și am masacrat femeile. Nu am făcut nici un prizonier. Am exterminat tot". La sfîrșit de tot, cînd nu mai rămasese decît o rezistență disperată și dispersată, Vandea a fost încă o dată devastată de cele 12 coloane infernale ale lui Turreau, cu scopul de "a extermina fără rezervă toți indivizii, indiferent de vîrstă sau sex, care au participat la război". După un lung moment de tacere al istoriografiei franceze privind amploarea Terorii revoluționare, teza lui R. Secher a încercat să identifice genocidul și să-l evaluateze. Pe marginea acestaia, istoricul Jean Tulard se întreba: "A existat oare un genocid planificat împotriva vestului Franței, care a costat viața a aproximativ 500.000 de oameni (barbați, femei, copii)? E dificil să contestăm violența discursurilor unui Barère și ordinele date". (H.-R. PATAPIEVICI)

ION VIANU

Trebuie condamnată orice revoluție?

Este indoelnic că o personalitate, oricât de covîrșitoare, ar avea puterea de a schimba cursul istoriei atunci cînd imprejurările nu sunt coapte; forțele obiective în joc, inertia societăților și, nu în cea mai mică măsură, întimplarea joacă un rol prea mare pentru ca o individualitate, oricât de genială ar fi ea, să poată suci grumazul rebel al faptelor. Omul de seamă este în stare, cu toate acestea, să anticipateze schimbările și să fie mesagerul timpuriu al speranței. Nimeni mai mult ca Alexandru Soljenițin nu a înălțat o asemenea misiune, la începutul anilor șaptezeci (într-un moment cînd opinia publică și intelectualii din Occident mai dormitau toropiți de propaganda comunistă), demascând cu neîntrecută vigoare și cu geniu natura perversă a bolșevismului. Din acest punct de vedere se poate spune că istoria ideologiei europene se împarte într-un înainte și un după Soljenițin.

Acum, Soljenițin (care a anunțat că se va întoarce anul viitor în Rusia după mai bine de douăzeci de ani de exil) inaugurează un monument în amintirea tărânilor din Vendée ucisi, în plină epocă a terorii, de către forțele armate ale Revoluției franceze. Si pronunță cu acest prilej discursul din care publicăm alăturate două fragmente. Nu mi se pare de prisos un modest comentariu, pe margine.

Istoria ideilor trebuie să constate că gînditorii vechimii au fost foarte circumspecti față de ideea de revoluție. Platon, de pildă, în Republica, vede în revoluție o expresie a anomiei, adică a dezintegrării valorilor tradiționale, a stabilității care, singură, poate duce la propăsirea societăților omenești. Numai o cetate cîrmuită de filozofi poate să fie scutită, crede Platon, de rătăcirele revoluționare. Si profunda neîncredere în răsturnările violente se regăsește la toți gînditorii antichității, la Aristotel ca și la Cicero, fără a găsi apărători pe măsură.

Cu toate acestea, gîndirea europeană a știut să recunoască, destul de curind, că există imprejurările istorice în care revoluția este nu numai necesară, ci chiar legitimă. Un gînditor "conservator", cum este Toma de Aquino, justifică răsturnarea revoluționară și chiar uciderea tiranului atunci cînd trebuie să înălțări de la acest gest negarea oricărui legitimitate care este tirania.

Nu putem să dăm seama aici de evoluția teoriei revoluției în timpurile moderne. Ceea ce este sigur e că marxismul și, într-o măsură și mai mare, comunismul, temporar triumfătoare, au făcut mult pentru a acredita teza necesității și chiar a caracterului binefăcător al revoluției. Si oare există o voce mai autorizată ca cea a lui Soljenițin pentru a se ridică împotriva aceliei forme a Răului și a sălbăticiei închise în mișcarea revoluționară?

dar și în alte părți, răscoala populară din Vendée și represiunea sa singeroasă au fost puse în discuție din unghiuri de vedere mereualte. Pentru că evenimentele istorice nu sunt niciodată pe deplin înțelese în momentele de pasiune incandescentă care le însoțesc, ci doar la mare distanță, cînd timpul le potolește furia. Multă vreme lumea a refuzat să audă și să accepte strigătele ce ieșau din gura celor supuși torturii și rugului: tărani unei regiuni de oameni muncitori, aceia pentru care se părea că fusese făcută Revoluția, dar pe care chiar această Revoluție îl impila și umilea pînă la ultima limită; ei bine, da, acești tărani s-au revoltat împotriva ei!

Adevărul că orice revoluție dezlănțuie în oameni instinctele celei mai elementare barbarii, forțele de nepătruns ale invidiei, lăcomiei și urii a fost bine înțeles de contemporani. Ei au plătit un tribut prea greu psihotei generale, atunci cînd faptul de a te comporta ca om politic moderat, sau doar de a gîndi în felul acesta, trecea deja drept o crimă.

Secolul al XX-lea a fost acela care a întunecat în mod considerabil în ochii omenirii aureola romantică care a însoțit revoluția în secolul al XVIII-lea. Din

și totuși, citind puternicul text alăturat simțim că nu putem să fim în întregime de acord cu autorul lui. Mai întîi, din pricina argumentului enunțat de Sf. Toma: există imprejurări în care puterea începe pe măna tiranilor, a unor conducători care se ușază la cîrmă prin violență și împotriva legii de temelie. Pentru a-i răsturna, recursul la contra-violență nu poate fi ocolit.

Așa cum remarcă Soljenițin, termenul însuși de "revoluție" indică o revenire la o stare inițială amintind pe cea a corporilor cerești în repetata și identica lor translație prin Univers; printr-un semnificativ paradox semantic, "revoluție" înseamnă, de fapt, "restaurare" și nu noi azi, în România, ne vom dovedi insensibili la o astfel de interpretare. Este lipsită că ideea unei restaurări a legitimității, fie și în forma "legii naturale", a unei anumite stări primitive a fost întotdeauna jîntă mărturisită a revoluționarilor: a omului "natural" rousseauist pentru revoluționarii francezi, a unei presupuse societăți "comunist-primitive" de-dinainte-de-bani, pentru marxiști. Unde este granita dintre utopie și proiect rational devine greu de spus. Simburele ideologic al revoluției trimită la restaurație, la o revenire la o stare inițială, la un illo tempore; realizarea ei, dimpotrivă, vădește capacitatea neamului omenesc de a naște fără incetare forme organice originale în fluxul neîntrerupt al istoriei.

Intervine însă aici un factor antropologic fundamental, neglijat poate de filozofi, dar pus în evidență cu prisosință de psihanalisti: agresivitatea. Revoluția dezlănțuie cruzimea și o exercită adesea împotriva celor nevinovați. Ar fi greșit să vorbim aici numai de "excese". Multe revoluții nasc violență și cum ploile aduc inundații. Dar nu e mai puțin adevărat că există și revoluții pașnice, așa cum a fost revoluția engleză a secolului XVII, care tocmai prin asta a furnizat Europei un model politic fundamental. Si mai există un mecanism de oprire a violenței, reacția de tip "thermidorian" de care pomenește Soljenițin, pe care revoluția franceză a cunoscut-o, dar care a lipsit celei din Octombrie, poate din cauza tendinței către hybris a susținutului rus.

Fenomenul revoluționar este intim legat de alte evenimente istorice de care poate fi deosebit în principiu cu ușurință, deși nu întotdeauna și în practică. El nu este nicăi lovitură de stat sau "de palat", nici răscoală sau rebeliune. Cele dintîl se petrec în interiorul sferei conducerii și nu au niciodată o capacitate inovatoare. Celealte sint izbucniri carbe ale miniei populare și sunt îndeobște supuse unui amarnic destin, înfringerei. Revoluția propriu-zisă co-

respunde unui moment rar în care puterea ieșe din palate și se găsește pe stradă, unui vid al instituțiilor, concomitent cu un prea-plin al voinei populare. Si, în același timp, unei lucidități a masei care văd ca într-o străfulgere soluții fecunde pentru prelungirea destinului lor. Că această mișcare este pervertită prea adesea atunci cînd puterea reîntră în ziduri – aceasta nu poate fi atribuită decât Răului întrinsec ființei umane, o fatalitate pe care o constatăm fară să fim în stare să o și reparăm. Revoluția evoluează atunci către lovitură de stat, însotită de ecouri unei ineficiente rebeliuni. Dinamica schimbării se pierde.

Evenimentele din România ultimelor decenii constituie o bună exemplificare a acestui curs. Între 1944-1948 mari transformări sociale s-au petrecut în noi. Ele nu au fost însă consecința unei revoluții ci a importului unei ideologii sosite în bagajele unei armate străine. Martirul tărânimii române nu este consecința unei revoluții, așa cum s-a întâmplat în Vendée sau la Tambov, ci a fost parte a unei operații de pedepșire urzite de departe de noi și executate de credincioșii agenti ai ocupantului. Au urmat decenii grele în care mentalitatea populară a fost supusă unei siluiri din care nu a putut scăpa nevătămată. A fost un timp al negativității, al ruinei materiale și morale – atât cît ne lasă perspectiva noastră de azi posibilitatea să apreciem. A venit însă și vremea cînd conjunctura internațională și democratizarea tiraniei au îngăduit manifestarea, care nu se petrece decât o dată la un veac, și poate mai rar, a unui vid de putere umplut îndată de energia populară. Momentul acesta foarte scurt, corespunzînd orelor cînd poporul s-a găsit în incinta Comitetului Central, a fost determinant pentru viitor și anumite recuperări nu s-au mai putut produce. Atunci, și nu în 1947, a avut loc revoluția română, între puținele ore dintre fuga tiranului și misterioasele convorbiri dintre foști și noii stăpini. O revoluție "furată", da, dar oare și o revoluție avortată? Ea a strigat cîteva adevăruri și a formulat anumite cerințe ce nu se vor putea pierde cu totul. O revoluție care a vrut să fie și o restaurație, adică o revenire la illo tempore, dar se deschide asupra unui orizont plin de sfăgăduințe chiar dacă încă azi împovărat de nori.

Nu pot să accept fără să mă distanțez de ele tezele lui Soljenițin. Ca întotdeauna însă gîndurile unui mare om provoacă la meditație chiar dacă nu le acorzi o deplină aprobare. Istoria este plină de neastimpări, creație continuă și nu se lasă înțemnită în formule – nici de condamnare, nici de preamărire.

jumătate în jumătate de secol, oamenii au sfîrșit prin a se convinge, plecînd de la propriile lor nenoroci, că revoluții distrug caracterul organic al societății; că nimicesc cursul natural al vieții; că anihilizează cele mai bune elemente ale populației, lăsînd cale liberă celor mai rele; că nici o revoluție nu poate îmbogăti o țară, ci doar pe cîțiva descurcări fără scrupule; că în propria ta țară ea este, în general, cauza morții unui număr imens de oameni, unei sărăciri atotcuprinzătoare și, în cazurile cele mai grave, unei degradări pe termen lung a populației."

"Înțelegem acum, mai bine, că efectul social pe care-l dorim cu atită ardoare poate fi obținut în mod indirect printr-o dezvoltare evolutivă firească, cu mult mai puține pierderi, fără o sălbăticie generalizată. Trebuie să știm să îmbunătățim cu răbdare ceea ce fiecare zi ne oferă. Si ar fi zadarnic să sperăm că revoluția ar putea regenera specia umană."

(Fragmente din discursul rostit la Lucea, în 25 septembrie a.c. După "Le Monde", 28.09.1993)

Traducere de CRINA COȘOVEANU

ALEXANDR SOLJENITIN

"Orice revoluție dezlănțuie instinctele celei mai elementare barbarii"

"De atunci (1793, evenimentele declanșate de Teroare și revoluția din Vendée, n.n.) au trecut douăzeci de decenii, decenii cu aspect divers, în funcție de diversitatea țărilor și nu numai în Franță,

Beotienii români

Datoria patriotică

O vizionă liniștită asupra istoriei este aceasta: fiecare are ceva de făcut în mod clar; adică, pentru spiritele robuste, în mod providențial. Dacă pentru bunul mers al țării lui cineva are de privit în fiecare zi celul (Radu Petrescu, de exemplu), atunci se spune că acela și-a îndeplinit datoria patriotică.

Fără concepția privitoare la conținutul datoriei patriotică nu este univocă. Spre pildă, datoria unor pare a fi aceea de a provoca moartea altora, sub bune și ferme auspicii legale. Mă gîndesc că Meletos & Anytos își imagină că instigarea împotriva lui Socrate răspunde unui înalt comandament patriotic (să ne amintim că Socrate a fost ucis pentru cele mai "bune" motive: ruinarea tradiției religioase, coruperea tinerețului etc.). Patriotismul lui Meletos era contrar patriotismului lui Socrate: totuși, nu mai puțin, forma acestor două patriotisme era imperioasă; ea avea ceva din fascinația pe care sentimentul de a executa planurile providerente o exercită asupra muritorilor. În formă, ele sănătă deopotrivă de definitive și de casante.

Un caz extrem este relatat de Plutarh, în *Demetrios 10: pentru a nu fi deranjati din plăcerile lor, beotienii, se spune, ar fi decretat patriotismul crimă de stat*. Acest exemplu sugerează faptul că există populații întregi care sunt convinse că își fac datoria față se patria lor scoțând patriotismul în afara legii. Or, din ce era alcătuit acel patriotism detestat? Din sentimentul firesc că minciuna, depravarea și cedarea suveranității dăunăză apărării cetății. Nu mă indoiesc că fapta beotienilor pare straniu de familiară multora dintre compatrioți mei. Oare nu la fel au procedat și comuniștii români? Cind România a fost instăpînată de o brutală armată de ocupație, ei au început să strige că țara a fost în sfîrșit eliberată. Cind structurile statului român au fost stricate în favoarea unei neisprăvite administrații de import, comuniștii români și-au proclamat entuziasmul. Cind politica românească a început să fie dictată de la Moscova, tot ei au numit această aservire independentă reală, iar pe cei care se încăpățâin să nu vadă aici decît robire i-au întemeiat pentru a-i ucide. Cind industria noastră a început să fie mutată în URSS, iar totalitatea economiei românești a fost aservită intereselor sovietice, comuniștii români au declarat că o fac în interesul țării și că astfel România va dobîndi adevărată independentă economică. În fine, cind toată țara a ajuns un soi de provincie sovietică, comuniștii români au decretat stricarea limbii renaștere culturală, iar cedarea de teritoriilor a fost pe loc botezată înalt patriotism. În fapt, pentru a se putea în liniste deda plăcerilor unei vieți desfrințat de imbelisgăt, comuniștii români au scos în afara legii adevăratul patriotism și au redifinit sub acest nume vastă acțiune de spionaj în favoarea unei puteri străine pe care o executa în mod oficial guvernul lor. Tot ce ne-a slabit și ne-a ruinat a fost exaltat de beotienii români ca fiind o înaltă datorie patriotică, iar vechiul patriotism, cel care ne-ar fi ajutat să rezistăm anomiei, a fost batjocorit și stîrpit cu mijloacele definitive care le sănătă atât de familiare posedătorilor.

O umbră de îndoială

Totuși, există întotdeauna mai multe moduri de a-i servi în mod onorabil patria. Nu mă refer aici la antinomia Socrate/Meletos, de care în mod ironic am pomenit mai sus. Poate că beotienii români au jucat cartea cea mai bună cu putință în condițiile cele mai vitre de date. În definitiv, cind de Gaulle lansează apelul din 18 iunie 1940 nu era deloc sigur care opțiune va oferi un viitor mai cert Franței. Dacă Hitler ar fi reușit să forțeze Anglia la un soi de Brest-Litovsk și nu ar fi declanșat sinucigașa aventură orientală, atunci noua ordine europeană ar fi oferit mareșalului Pétain șansă de a nu fi taxat drept "trădător", ci drept omul care a salvat ce s-a mai putut salva dintr-o Franță măcinată de spiritul demisunii și ruinată de infringere. Aici trebuie să se observă importanță: dacă viitorul nu este previzibil, și pentru că nu este univoc; or, în acest caz, opțiunile politice care îl construiesc nu pot fi a priori restrinse. Vreau să spun că o națiune nu-și poate permite să se investească unilateral și integral într-o opțiune politică dată. Cine se abandonează total unei singure opțiuni politice, acela nu va cunoaște decît un singur viitor: cum conjuncturile se schimbă imprevizibil, însemnă că acela va trăi sau va muri odată cu politica de care, asemenei unui Ahab, s-a legat. Firește că, din această perspectivă, ideea totalitară este profund anti-patriotică: dacă patriotismul constă din a oferi că mai mult viitor țării tale, atunci cantonarea fatală într-o unică formă de viitor este inevitabil nepatriotică. Potrivit totalitari-

IDEI ÎN LIBERTATE

lor, la politica lor nu există alternative: în consecință, ei elimină toate formele de expresie politică alternative și, imediat, angajează frenetic totalitatea poporului în aventura lor. Individual vorbind, acest act este revoltător datorită pretenției trușește de a impune oricui să moară sau să trăiască după o lege la care este forțat să adere. Cât privește destinul unei țări, politica unicei cărti este direct irresponsabilă. Hitler și-a antrenat poporul sără rest într-o catastrofă din care, după judecata sa, poporul german nu merita să iasă, tocmai pentru că nu s-a conformat ideilor sale (și s-a lăsat înfrânt). Stalin și-a epuizat biologic poporul, cu o fixație pentru exterminare care îl apropiere mai degrabă de un jefuit străin decît de imaginea unui șef de stat responsabil. În ultimul său deceniu, Ceaușescu ne și-a urmărit mereu în urechi că destinul nostru sătă sau cade împreună cu al lui: că, deci, sau vom supraviețui împreună sau vom muri îmbrățișați. Revenind la opțiunile adverse ale unor Pétain și de Gaulle, trebuie să spunem că orice țară are dreptul de a fi servită prin orice opțiune politică în stare să îi ofere un viitor.

Cine nu și-a făcut datoria?

Cum poate fi caracterizată politica comuniștilor români? Au fost ei cu adevărat, în raport cu România, niște beotieni irresponsabili? Înții de toate, să observăm că politica dusă de comuniștii noștri nu ar fi fost înconjurate de atâtă resentiment și frustrare dacă ei să ar fi mulțumit pur și simplu să joace, ca orice români normali și responsabili, carteau viitorului României sub ocupație sovietică. Dacă, în urma concesiilor occidentale, România era oricum condamnată să intre în sfera de influență a URSS, atunci era normal să ne gîndim cine ne putea asigura cel mai mic rău cu putință în timpul acestei "hibernări". Dacă ar fi gîndit în acești termeni, cred că și comuniștii noștri li să ar fi putut spune sără rezerve patrioti. Dar acțiunile lor a mers împotriva ideii de a oferi un viitor României, mînd în schimb totul pe ideea de a identifica integral țara cu intentiile lor (patria scopurilor, cu alte cuvinte, se intrupăse, după opinia lor, în comuniștii români). Nu voi face inventarul crimelor și exacțiunilor lor. Mă mulțumesc doar să remarc că toți comuniștii, indiferent de naționalitate, s-au comportat în primul lor deceniu de putere riguros identic: au ucis și au devastat ca niște carnavaliere. Mai departe însă apar diferențele: în timp ce comuniștii de aiurea, invitați și prin resurse proprii, au acceptat destalinizarea, propriul comuniștilor noștri este că ei au respins-o cu tenacitate. Asemenea imamilor iranieni, aparatul de partid din România s-a retras într-o obstinație într-un fundamentalism cras, ignorând și apocaliptic. Mafioti și servili, prostrati cinic într-o formă de adulataje pe care, din respect pentru orientali, mă sfîrsc să o numesc asiatică, comuniștii români s-au deosebit de frații lor din celelalte democrații populare prin trei însușiri abnorme: un egoism crapulos nemăsurat, o cecitate politică stranie și o lipsă de patriotism stupefiantă. Fanariotii secolului XVIII au fost, nu încapă discuție, niște ferventi patrioti, dacă îi comparăm fie cu domnii noștri fameni și degenerați, fie cu urmașii lor comuniști, "fanariotii" din cartierul Primăverii. Pentru comuniștii români, comparația cu frații lor este descalificantă: toate partidele frânești europene, cu excepția celui albanez, au cunoscut dezghețul intern și, în interiorul corsetului comunist, au putut vedea formarea unei "clase" politice de reformiști care, în fond, a făcut posibilă, în ceasul al 12-lea, preschimbarea pașnică a revoluțiilor de catifea. După 1980, clanul comunist internațional a suferit o anumită evoluție fatală, care a corespuns, în mare, cu reintarea în drepturi a naturii umane pure și simple. În ceasul lor final, unii comuniști (nu și cei români) s-au pregătit să ofere țărilor lor și un alt viitor decît cel negru, corrupt și criminal care era de rigoare. Prin faptul că partidele lor au permis o "alternativă" internă, acei comuniști și-au făcut datoria față de un viitor care presimțeau că nu le va mai apartine. Ei bine, comuniștii români au ratat șansa istorică de a se reabilita față de țara lor (căci în fața victimelor nu se pot răscumpăra) și, în ceasul al 12-lea, au continuat să nu își facă datoria. Este motivul pentru care consider că putem cu toată dreptatea să îi considerăm pe comuniștii români ca pe urmașii direcți ai acelor beotieni antici care, pentru a nu fi deranjați din plăcerile lor, au decretat patriotismul crimă de stat.

Concluzia e tristă. În societate, știe oricine, totul se ține: nu se poate face ceva dacă altceva nu este oportun pregătit pentru a-i prelua acțiunea, și aşa mai departe. Slaba noastră opozitie (recrutată în mod esențial din intelectuali și scriitori) a fost anemică dintr-un motiv care nu a depins de ea: și anume, lipsa unui climat de "alternativă", care, în celelalte țări sociale, a fost împregnat involuntar în aparatul represiv și de partid prin tolerarea la virf a curentelor reformiste. Să nu uităm că cele mai consistente opozitii și disidențe au apărut tocmai în țările cu cel mai puțin simesc aparat de partid și de stat. Ceea ce vreau să spun este că posibilitatea existenței contestației externe este solidară (subteran și, firește, involuntar) cu manifestarea curentelor reformiste din interior. Opozanții noștri, trebuie să recunoaștem cu tristețe, nu au pierdut pe cartea lor, căci ei au jucat-o, și pe cartea comuniștilor români, a beotienilor noștri, care nu și-au făcut datoria de a imagina și un alt viitor pentru România. Noi am ajuns atât de jos pentru că, după ce ne-au ucis și ne-au împăimântat în chip atroc, comuniștii români nu și-au făcut datoria patriotică de a admite că, spre deosebire de țara pe care întimplător o conduceau, ei nu erau nici eterni și nici infaițibili. Continuând să scoată patriotismul în afara legii, beotienii români au dovedit că, și în ceasul al 12-lea, ei sint la fel de incapabili ca totdeauna de a-și face datoria față de țara lor. și astfel ei nu au putut oferi nici un viitor României.

Notă: Sub titlul generic de "comuniști români", acest articol vizează pe acei comuniști de care a depins în mod efectiv decizia și execuția politică; adică pe aceia care s-au aflat foarte aproape de virfurile prăpăstoase ale puterii. Resping în mod categoric încercarea eristică de a combate ideile acestui articol cu ajutorul sofismului prezential, potrivit căruia comuniștul a fost tot poporul, de vreme ce carnet de membru aveau 3,8 milioane de cetățeni.

ADRIAN NICULESCU

Prima intrare a României în Europa: pașoptiștii

VI

(Urmare din numărul trecut)

Tricolorul românesc – un simbol masonic

Am lăsat deliberat la urmă ceea ce eu cred a fi cel mai tulburător atestat al apartenenței noastre trecute la acel club restrins al lumii civilizate pe care, poate cam reductiv, ne-am obișnuit să-l numim "Europa" și-n care acum rîvnim cu toate puterile să ne întoarcem, după un detur de patruzeci de ani: drapelul nostru tricolor. "Credințele" noastre vechi sunt în regulă, cu prezentul stăm mai prost...

Am ținut deci cu tot dinadinsul ca printre exponate să figureze și un steag. La muzeu există o copie stingace și decolorată după un drapel de la Adunarea de la Blaj, dar pe el compilatorii contemporani bădaseră improbabila inscripție "3/15 Mai 1848", de parcă cei din epocă ar fi datat, științific, în ambele stiluri! În plus, inscripția era pusă de așa manieră încit te obliga să ții steagul pe orizontală, ceea ce era incorrect, și nu convenea... Am căutat, aşadar, un alt steag. Nu unul de demult ci chiar unul actual, post-revolutionar, fiindcă fără stema comunistă, și revenit la forma sa originală, el este, deopotrivă, și de-atunci și de-acum, semnul vizibil al continuității cu valorile pașoptiste pe care înaintașii ne-au clădit țara. Prin el, generația de azi reînnodă firul cu spiritul liberal-democratic și burgoz, născut din rationalism și iluminism, care a stat la baza României moderne; cu alte cuvinte, cu tot ceea ce poate fi mai autentic european. Tricolorul, drapelul de stat al României, a fost și cel mai autentic simbol al Revoluției de la 1848, moștenirea cea mai încărcată de sens pe care ne-au lăsat-o părinții națiunii noastre. El reprezintă statul, dar și principiile de la care s-a revendicat edificarea lui. Nouă nu revine sarcina să-i deslușim din nou semnificațul.

Este cunoscut faptul că tricolorul românesc a fost adoptat ca simbol al Națiunii în prima zi a victoriei Revoluției de la 1848 prin decretul numărul 1 al Guvernului provizoriu. Mai puțin cunoscut este însă că el exista, am putea spune, "în pectore", în inimile revolutionarilor, încă de mai demult (ceva asemănător să-a petrecut și cu termenul de "România", legiferat de-abia la 1861, dar prezent în spirite și vehiculat încă înainte de 1848). El a fluturat, poate pentru prima oară, odată cu izbucnirea Revoluției din Februarie de la Paris, pe "Hôtel de Ville", primăria capitalei franceze, alături de celelalte steaguri ale "naționalităților". Iată ce scrie Jules Michelet pe 24 februarie, după ce se întîlnise la primărie cu Dumitru Brătianu: "Seară, la «Hôtel de Ville», Brătiane... Emoția tuturor acestor drapele... Fiecare națiune în adevărul și justiția ei."⁷. Iată un alt exemplu elovent de "integrare europeană"...

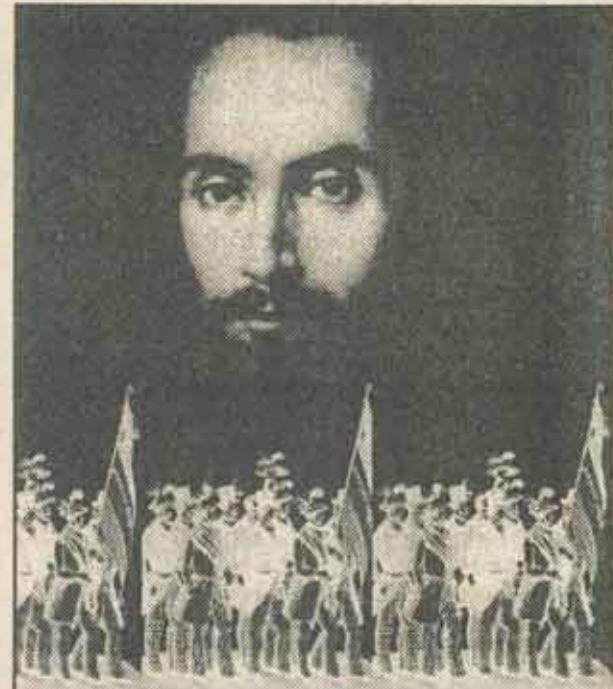
Potrivit celei mai plauzibile dintre explicații, tricolorul românesc este și el un simbol masonic. Cele trei culori împărtijite în mod egal reprezintă principiul egalității. Orientarea culorilor în sus semnifică verticalitatea, un alt concept masonic. Cifra trei este numărul perfect. Sunt numai patru țările europene tradiționale cu steagul tripartit în mod egal și vertical: Franța, Italia, Belgia și România. O companie dintre cele mai ilustre. Sunt exact țările cu o puternică origine masonică, născute, respectiv, din Revoluția franceză (1789), din cea belgiană (1830), din "Risorgimento"-ul italian și din mișcarea de "regenerare" românească... Dincolo de Ocean, Mexicul mai are un steag asemănător și origini în revoluție, tot cu o puternică componentă masonică, a lui Benito Juarez. De departe deci de a fi o simplă imitație servilă a tricolorului francez, cum superficial se afirmă uneori, vedem, din contra, că drapelul României are semnificații cu mult mai adânci. Deși îl seamănă (și am văzut de ce!), îndrăznim să spunem că steagul nostru nu este "fiu", ci mai degrabă "vărul" standardului francez!... În vremea aceasta, un ultra-naționalist exaltat, ghid la Muzeul Schei din Brașov (care-i sperie prin

atitudinea sa pe studenți Cursurilor de vară de la Sinaia, dar nu numai pe ei...), își închipuie că a găsit originile steagului nostru în culorile de pe icoanele vechi țărănești...

Ce-ar zice d-nii C.V. Tudor, Marian Munteanu ori Radu Sorescu să afle că steagul pe care îl agită ei atât de vinjos la toate ocaziile este un simbol al francmasoneriei?...

Din motivele explicate mai sus, țineam ca steagul expus la muzeu să fie vertical. Știam că aceasta este o chestiune de principiu, nu o intimplare. Întradevar, există o anumită confuzie în această privință, referitoare, mai ales, la primele timpuri. Decretul nr. 1 al "guvernului vremelnicesc" de la 1848 care a instituit pavilionul național nu este clar în problema dispoziției culorilor. Probabil că pentru autorii lui era ceea ce la sine înțeles. Există imagini de epocă, precum celebră stampă înfățișând grupul de revoluționari cu drapel intitulat "Constituția de la București, la 11 iunie" a lui Costache Petrescu (acum prezentă și la Torino), în care vedem culorile orientate pe orizontală. Chiar și unele steaguri ale lui Cuza sunt orizontale și vom mai întîlni astfel de versiuni pînă la Adunarea de la Alba Iulia din 1918 (v. una din cele trei fotografii rămase de la eveniment), deși încă din 1867 standardul național fusese definitiv legalizat vertical. Astfel de confuzii se puteau naște numai din necunoaștere sau dintr-o înțelegere doar aproximativă, deloc inexplicabilă, a noțiunii de culori naționale. Orice dubiu ne-a fost însă dispărit privind tabloul pictorului revoluționar C.D. Rosenthal "România rupindu-și lanțurile pe Cîmpia Libertății". Realizat chiar în focul evenimentelor de un participant activ la Revoluție, el constituie cea mai autorizată mărturie în chestiune. Drapelul ținut de personajul feminin simbolizând România este inechivoc vertical!

In treacăt fie spus, de acest tablou, ca și de mai celebrul "România revoluționară", realizat tot de Rosenthal, dar în exil, la Paris, în 1851, și căruia soția sa i-a prestat chipul, C.A. Rosetti n-a avut puterea să se despartă toată viața sa. Murind, el le-a donat pe amândouă "Muzeului de Tablouri din

București" printre scrisoare anexă la testament, ce cuprinde emoționante cuvinte la adresa străinului care cel mai bine a întruchipat în pictură virtuile Revoluției române ("C.D. Rosenthal a iubit România ca cel mai adevărat Român și chiar viața i-a jertfit-o..."). În "România revoluționară", deși mai puțin clar, steagul-năstrăm de la gitul Mariei Rosetti arată și fi vertical. Cele două pînze ale lui Rosenthal sint cele mai mișcătoare omagii în artă aduse nașterii națiunii române. Si verticale apar și steagurile care au ornat Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848...

Ancorarea României la Europa n-a durat decît un secol

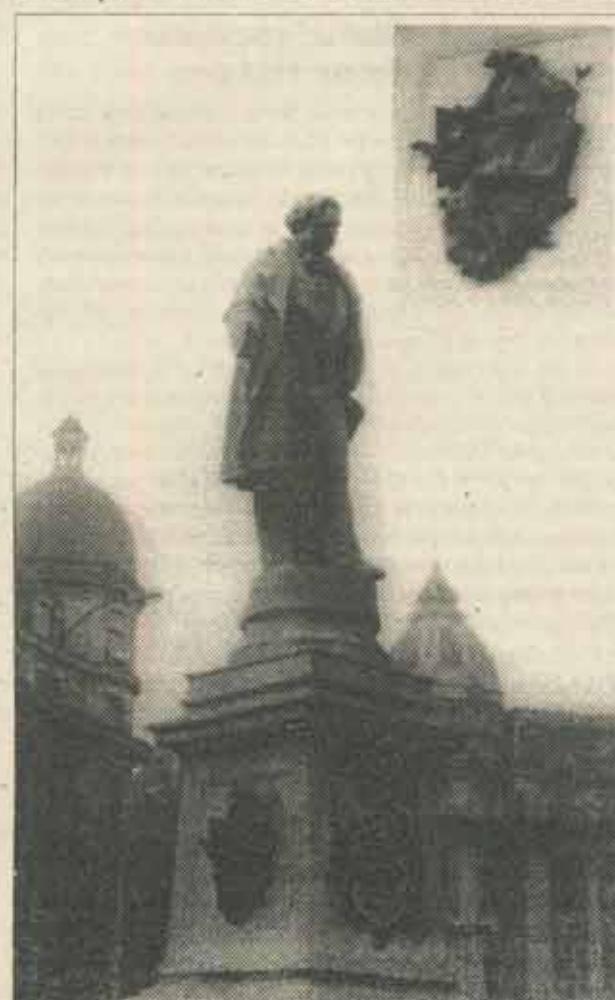
Așa precum primul act al Revoluției pașoptiste a fost legiferarea tricolorului, tot astfel Revoluția din Decembrie a început, nu intimplător, prin smulgerea de pe el a stemei comuniste și revenirea lui la identitatea originală (dintotdeauna fără stemă, ca-n majoritatea statelor civilizate; doar steagul armatei purta stema regală). Ideea stemei pe steagul civil este un obicei preponderent comunist, aviz celor care, ici și colo, au și reluat vechiul nărav, aplicind abuziv pe drapel stema nouă!. Mai poetic, am putea spune că stema de impostură lipită pe el de comuniști îl pingărea (și, odată cu el, țara toată). Gestul ruperii stemei i-a redat puritatea pe care un întreg popor, ce se recunoștea în el, și-o căuta cu focul disperării. În ciuda vîregilor istoriei, români au făcut atunci dovada că au știut să păstreze amintirea vocației inițiale a simbolului lor.

România modernă s-a născut cu adevărat prin Revoluția de la 1848, care ne-a adus în istorie. Tranziția începuse însă deja pe la 1830. Ancorarea noastră la Europa n-a durat decît un secol, pînă la instalarea regimului comunist. A fost însă secolul hotăritor. 100 de ani care, prin accelerarea timpilor, atîrnă în balanță istoriei mai bine decît 1.000 de ani. Ei s-ar putea numi, parafrazînd modul cum sînt cunoscute în Franță anii săi cei mai buni (1944-1974), "cei 100 de glorioși". Acestea a fost fenomenul care a permis remarcabilul proces de sincronizare rapidă și de adaptare cunoscut de țara noastră în perioada 1830-1848-1948. Pașoptiștii au stabilit primul adevărat program de dezvoltare a societății românești pe termen lung. Primele decenii în special, cuprinse între Revoluție, Unire și Independență, grație acestei generații, au fost deosebit de impetuioase. Ele au dat un impuls inițial formidabil lumii românești, ceea ce i-a permis saltul peste etape și recuperarea întîrzierilor, mergind pînă la producerea de elemente de avangardă. Ritmul acesta nu s-a mai repetat niciodată. Implicarea în Europa era la apogeu. A fost autentică "schimbare la față a României". În acest răstimp, pe baza valorilor liberale ale Revoluției de la 1848, s-a clădit o națiune europeană, parte integrantă a Occidentului, angajată hotărît pe calea progresului, s-au pus bazele și apoi au avut timp să se și consolideze instituțiile democratice, statul de drept, pluralismul politic, economia de piață, s-a afirmat o societate civilă.

Note

⁷ Ion Breazu, "Michelet și România", Cluj, 1935, pp. 52-53

(Continuare în numărul viitor)

Statuia lui Ion Heliade Rădulescu din Piața Universității.
În medalion basorelieful cu însemnările masonice:
echerul și compasul.

WILLIAM TOTOK

Cărți, cărți și iarăși cărți

Participarea românească la cea de-a 45-a ediție a Tîrgului Internațional de Carte de la Frankfurt (6-11 octombrie 1993)

Și cea de-a 45-a ediție a Tîrgului Internațional de Carte de la Frankfurt pe Main s-a dovedit a fi un tîrg al superlativelor. Astă în ciuda prezeccelor fataliste, în ciuda înășpiririi climatului economic și a unei recesiuni simțitoare ce a contribuit – pe plan mondial – la o stagnare a producției de carte. În Germania, efectele asupra numărului total de titluri publicate încă nu se simte atât de mult ca în Franța, Italia sau Spania. La Tîrgul de la Frankfurt chiar numărul participantilor din țările menționate a scăzut simțitor – bineînteleș, în comparație cu anii trecuți! Cu toate că numărul total al apariților noi anul acesta a fost mai mic decât anul trecut, numărul total de cărți expuse – 355.000 – a fost, în mod paradoxal, mai mare decât în anul 1992. Dacă numărul țărilor participante a scăzut anul acesta la 96 (în comparație cu 103 anul trecut), numărul standurilor expoziționale a crescut cu peste 200, aşa că anul acesta s-au putut vizita 8.460 standuri.

Fostul disident est-german Friedrich Schorlemmer, laureat al Premiului pentru Pace al Liberalilor germani, premiu ce se acordă anual cu prilejul Tîrgului de la Frankfurt, a folosit noțiunea de "de-dușmanizare" (Entfeindung) în alocuțiunea sa de mulțumire, referindu-se atât la războaiele interetnice ce se desfășoară în multe regiuni ale lumii, cît și la violența crescândă din Germania, unde atacurile rasiste s-au intensificat, devenind tot mai ingrijorătoare. Schorlemmer, care este, de fapt, pastor protestant, a dovedit în trecut mult curaj în lupta sa împotriva totalitarismului comunist, devenind un fel de "tribun popular al est-germanilor". Criticul de odinioară și-a păstrat și după unificarea celor două Germanii atitudinea incomodă. Astfel, pînă și titlul cuvîntării sale din biserică frankfurteză Paulskirche, "A risca pacea", a reflectat o atitudine de frondă față de anumite poziții politice din Germania. Ca și în trecut, Schorlemmer s-a situat pe poziții creștin-pacifiste radicale și a combătut cu fermitate intervențiile militare de orice fel.

Tîrgul Internațional de la Frankfurt și-a deschis anul acesta larg porțile unui nou mediu informațional, anume așa-numitului CD-ROM. CD-ROM-ul este o dischetă electronică, asemănătoare CD-urilor, adică compact-discurilor muzicale, pe care se imprimă texte. Acest nou mediu electronic pentru lectura computerizată, nu numai a cărților tradiționale tipărite, ci și a ziarelor și revistelor, a început să devină un factor concurențial pentru tipărituri în general. O sumedenie de edituri au prezentat într-un pavilion anume rezervat sute de astfel de produse noi, ce pot fi citite doar cu ajutorul unui computer. Mai ales dicționare și encyclopedii au fost editate pe CD-ROM-uri. "Frankfurter Allgemeine Zeitung", de pildă, va publica în curînd o ediție a ziarului tot pe CD-ROM. "Le Monde" deja a trecut la publicarea unei ediții electronice. Cei 170 de prezentatori din domeniul "Electronic Publishing" au atins anul acesta deja 2% din totalul spațiului expozițional, ceea ce dovedește o creștere vertiginosă a acestei forme de publicare. Se așteaptă că în anii viitori să se publice pînă și literatură beletristică pe CD-ROM-uri. La Frankfurt s-au prezentat deja primele ediții computerizate ale unor texte beletristice, printre care se află poezile americanului Charles Bukowski. Multe edituri din Occident au trecut în primul rînd la forme electronice de editare a cărților tradiționale, cerînd autorilor nu manuscrise dactilografiate, ci dischete înregistrate. Totuși, optimiștii susțin că acest nou mediu electronic nu va înlocui în totalitate cărtea tradițională, ci va îngrădi doar consumul imens de hîrtie.

Printre mii de titluri noi, anul acesta s-au aflat și cîteva cărți semnate de autori români, respectiv de către autori originari din România. Bineînteleș, că toate aceste noi apariții nu pot fi amintite în cadrul acestei relatări. În primul rînd trebuie amintite două volume semnate de scriitori români: este vorba de traducerea în limba germană a romanului "Sertarul cu aplauze" al Anei Blandiana la editura germană Steidl din Göttingen și volumul de poezii al lui Gellu Naum, intitulat "Black Box", apărut la editura austriacă Wieser. Cele două edituri amintite au publicat și în anii trecuți scriitori din România.

Trei cărți noi semnate de scriitorul german originar din România, Richard Wagner: "Mythendämmerung. Einwürfe eines Mitteleuropäers" (Crepuscul miturilor), ce cuprinde articolele și eseurile autorului apărute în ultimii ani în presa din Germania; apoi volumul de proză "Giancarlos Koffer" (Valiza lui Giancarlo) și, în sfîrșit, un nou volum de versuri, "Heisse Maroni" (Castane), s-au aflat, de asemenea, pe rafturile unor standuri la Tîrgul de la Frankfurt.

Editura Reclam Ernest Wichner a publicat o cîrprăzoare antologie de texte semnate de scriitori germani originari din România sub titlul "Das Land am Nebentisch" (Țara la masa de alături). Este cunoscuta prozatoare Herta Müller a fost prezentă cu o publicație inedită, intitulată "Der Wächter nimmt seinen Kamm" (Paznicul Ișii ia pieptenele). Este vorba despre experimente "dadaiste" publicate pe 94 de cărți poștale.

Johann Böhm, istoric originar din Transilvania, a expus cartea "Die Deutschen aus Rumänien und die Weimarer Republik" (Germanii din România și Republica de la Weimar), cît și ultimul număr al revistei sale, "Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik", care analizează extremismul de dreapta din perioada interbelică în cîteva țări sud-est europene, printre care și România. În acest context nu poate fi uitată prestigioasa revistă "Neue Literatur", editată de criticul Gerhardt Csejka în Frankfurt și București.

Ultimul număr al acestei reviste – acum internațională – a apărut sub titlul generic semnificativ "Estul arrogant".

O carte proaspătă apărută la editura Routledge din New York se ocupă tot de fenomenul extremismului de dreapta, însă dintr-o perspectivă contemporană. Este vorba despre volumul semnat de jurnalistul american Paul Hockenos, "Free to Hate" (Liberi pentru ură), în care se analizează reinvenirea fenomenului amintit în fostele țări comuniste. Un larg capitol este dedicat și României, unde acest fenomen ingrijorător a fost și este, în continuare, subestimat, precum susține autorul.

O altă interesantă carte este cea semnată de publicistul german Widmar Puhl, "Dichter für die Freiheit" (Poeti pentru libertate), subtitulată "Despre puterea subversivă a literaturii în Europa răsăriteană". În acest volum dedicat contestatarilor est-europei se face pentru prima dată în Germania bilanțul aportului scriitorilor la răsturnarea regimurilor totalitare din Est. Capitolul dedicat României este destul de bine documentat, însă dintre scriitorii români contestați cunoscuți unii, din păcate, nu au fost amintiți – de pildă, Dan Deselu.

În domeniul editorial românesc a început să sufle un vînt nou

Vîsul fiecărui editor este de a participa la acest tîrg internațional de carte. Pînă de curînd, fostele țări comuniste – prezente aproape în fiecare an la Frankfurt – puteau fi identificate prin standurile lor cenzuite, unde figurile morocănoase ale unor activiști culturali mai degrabă respingeau eventualii vizitatori decât să-i atragă. În ultimii ani ai regimului ceaușist, România se mai prezenta doar cu maculatura cultului personalității și cu opere de rangul doi.

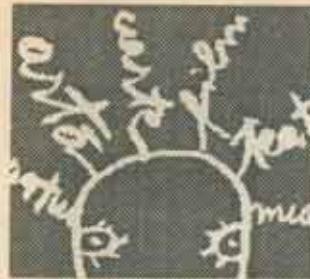
Înțet, dar sigur, situația generală din domeniul editorial actual s-a schimbat. Nu numai politica editorială, acum diversificată și, din păcate, uneori tributară unui gust indoelnic, și-a pus amprenta asupra producției de carte din țară, cît și mecanismul inviorător al cererii și ofertei ce se poate simînă în vizitarea standurilor românești. La Tîrgul de Carte de la Frankfurt s-a văzut pentru prima dată într-un mod – să ar putea spune – convingător și concret că în România posttotalitară în domeniul editorial a început să sufle un vînt nou. Cifra de apariții noi, ne-a declarat cu satisfacție nedisimulată dl. Dumitru Constantinescu, director general în Ministerul Culturii, responsabil cu "protecția culturii scrise", este în prezent comparabilă cu cea din 1989, ajungîndu-se la circa 3.000 de titluri la nivel național, cu un tiraj ușor mai ridicat decât înainte. În ciuda acestor semne pozitive, stagnarea economică nu poate fi trecută cu vederea – chiar și la Frankfurt, unde România s-a prezentat anul acesta cu cel mai mare stand național din ultimii ani, avînd o suprafață record de 16 metri pătrați, la care trebuie adăugate și cele 8 edituri particulare cu standurile lor proprii, însumînd în total circa 50 metri pătrați de suprafață expozițională. Primul Tîrg Internațional de Carte de la București, ce s-a desfășurat anul trecut, a stîrnit nu numai curiozitatea unor edi-

tori occidentali, ci a contribuit acum la încheierea unui contract de colaborare între Ministerul Culturii și Tîrgul de Carte de la Frankfurt. În cadrul unei conferințe de presă s-a prezentat proiectul comun, anunțîndu-se oficial viitoarea colaborare între Ministerul Culturii din România și Tîrgul de Carte de la Frankfurt în vederea organizării Tîrgului de Carte de la București ce va avea loc între 9 și 12 iunie 1994. Dl. Constantinescu a subliniat necesitatea acestei "acțiuni promotionale", precum ne-a declarat într-un interviu, "prin care se urmărește, în primul rînd, ca editurile din România, adică cele peste 1.700 apărute după 1990, să poată intra în contacte directe între ele, pentru facilitarea de copyrighturi, de coeditări, de schimburi proprii între diferite edituri și chiar organizații de difuzare și vinzare a cărții". România este, deci, cea de-a două țară din Est care se bucură de un astfel de sprijin și de o astfel de colaborare ce va stimula, cu siguranță, munca din domeniul editorial.

În comparație cu celelalte țări comuniste, standul național românesc a fost totuși mai mic și în același timp cu mult mai mare decât în anii trecuți. Numărul cărților expuse, de asemenea, a fost mai mic, calitatea lor grafică necorespunzînd nici măcar unor standarde minime. Despre hîrtie nici să nu mai vorbim. Criteriile de selecție ale titlurilor oricum corespundeau mai degrabă hazardului inoperant decât unor criterii sau principii bine stabilite. Astfel, pe rafturile standului național erau expuse pe lîngă o sumedenie de titluri noi și nelipsitele cărți mai vechi. Pentru vizitatorul neavizat, distincția între standul național propriu-zis și regia de difuzare a cărții Arcadia, ambele reunite sub același acoperîs, cum să ar spune, se putea face doar cu o oarecare dificultate. Confuzia între cărțile oferite spre "vinzare" de Arcadia și cele expuse în standul național a fost aproape inevitabilă. Astfel, în stînga standului, unde era plasată regia de difuzare Arcadia, se oferea carte de propagandă securisto-justificatoare a lui Filip Teodorescu, apoi la mijlocul standului, într-o zonă a nimănui, o nouă apologie a lui Antonescu, apărută la editura Roza Vînturilor, prefărată de Mihai Pelin, iar apoi, la dreapta, unde se afla standul național propriu-zis, cărțile unor edituri de stat și ale citorva edituri particolare, care nici anul acesta nu dispuneau de cataloge sau materiale publicitare. Cu excepția editurii Albatros, prezentă tot în cadrul standului național, nici una din celelalte edituri (Meridiane, Eminescu sau Dacia) nu ne-a putut oferi un catalog. "Regia de difuzare a cărților și bunurilor culturale Arcadia", în schimb, dispunea de niște broșuri tematice, xeroxate, cu titlurile existente în depozit la data de 1 septembrie 1993. În afară de două cărți în limba maghiară, apărute la editura bucureșteană Kriterion, la standul național nu a fost expusă nici o altă carte în limba vreunei minorități. Dintre editurile de stat, doar editura Univers dispunea anul acesta și de un stand propriu. Bineînteleș, și de un catalog, cît și de multe traduceri interesante, printre care se aflau și titlurile unor cărți ale scriitorului olandez Cees Nooteboom. (În paranteză amintim că anul acesta Tîrgul de Carte de la Frankfurt a fost dedicat literaturii flamande și olandeze.)

Editurile particulare românești s-au străduit să utilizeze metode publicitare corespunzătoare, oferind vizitatorilor nu numai cataloge atât de căutate, ci și explicații pertinente despre titlurile apărute și despre planurile de viitor. Desigur, editura Humanitas, care a devenit cea mai renomată casă editorială românească, a oferit interesători nu numai o adevarată expoziție cu aparăriile de ultimă oră, cît și un util catalog exhaustiv și în același timp informativ. La standurile editurilor Nemira sau Saeculum și Vremea vizitatorul putea să se informeze asupra producției și a tematicii, dar totodată se vedea de la o poștă că majoritatea titlurilor publicate sunt tributare conjuncturii tranzițorii. De pildă, editura Vremea, care a expus un volum de poezii de Radu Gyr, prezentîndu-l pe acest poet controversat drept "figură reprezentativă a liricii naționale interbelice", oferă publicului, în același timp, titluri de romane erotice și polițiste facile. Editura Saeculum, în schimb, prezintă, pe lîngă volumul de debut al poetului Victor Munteanu, laureat al concursului de poezie "Lucian Blaga", și o serie de cărți de ocultism sau Psalmii într-o traducere inedită a lui Sadoveanu.

Tîrgul Internațional de Carte de la Frankfurt a găzduit anul acesta din nou întîlnirile Est-Vest, adică întîlnirile între publicul occidental și scriitorii din Răsărit. Astfel, în cadrul acestor întîlniri, Ana Blandiana a prezentat pe Mircea Cărtărescu, al cărui volum de proză, "Nostalgia", publicat recent de editura Humanitas, a stîrnit curiozitatea unor editori germani. Această carte a scriitorului român are acum toate sansele să apară într-o traducere germană.

ADRIAN MARINO

Lectură sau relectură?

Din SUA ne sosesc o deosebită surpriză intelectuală. Este vorba de ultima carte a lui Matei Călinescu: *Rereading ("Relectura")*, (New Haven and London, Yale University Press, 1993, 327 p., în 8°). Masivă, densă, foarte bine informată și, mai ales, originală: ne aflăm în fața primei analize a fenomenului extrem de complex al "relecturii". El interesează nu numai critica literară, cum s-ar părea la prima vedere, ci și toate categoriile de cititori. Cu toții citim și recitam diferite texte dintr-o diversitate de motive. Dominată de "polivalență lecturii" – teorie centrală a "noii critici" –, tindem să uităm de existența unei întregi psihologiei, fenomenologii și poetici a lecturii. Parcugem, de fapt, cu acest prilej, o adevărată enciclopedie a "lecturii". O altă notă specifică a cărții este stilul său profund desebit de critica franceză pe care o consumăm în mod obișnuit. Arborescentă, în zig-zag, cu alternanțe de teoretizări și lungi analize, ridicându-se de la texte, inductiv, la generalizări prudente, rezumative. *Rereading* impune un regim de lectură încă puțin curent la noi. Matei Călinescu practică o lectură și o demonstrație hermeneutică deloc prizată de colegii săi români, chiar și în firava, incipienta noastră teorie literară.

Să mai adăugăm, în sfîrșit, că, în mod predominant empiric, problema "relecturii" nu este chiar total necunoscută criticii române. Ce sunt, în definitiv, altceva "revizuirile" lovinesciene decât tot "relecturi"? Despre "recitire" scria Mircea Eliade, în unele articole din 1935 (nu mai încărcăm textul nostru cu referințe; amintim totuși despre un "manual al perfectului cititor" despre care se vorbește în *Fragmentarium*, 1939, pp. 77-80). Ce sunt, de pildă, lecturile perfect contradictorii din NU de Eugen Ionescu decât tot "relecturi"? Se pot aminti, în sfîrșit, și alte anticipări ocazionale românești, inclusiv *Introducere în teoria lecturii* de Paul Cornea (1988), carte pe care Matei Călinescu, de altfel, o citează. De data aceasta ne aflăm în fața unei sinteze globale, de reală competență și finețe de analiză. Va fi putut scrie însă o astfel de carte criticul și prietenul nostru dacă ar fi "rămas" în România? Avem toate motivele să ne îndoim. Problema – extrem de sensibilă și într-un fel vitală pentru toți criticii români plecați la specializare în străinătate (inclusiv la Bloomington, în SUA, unde profesorează Matei Călinescu) – ar merită reluată pe larg. O vom face, poate, cu alt prilej.

O astfel de carte, practic, nu se poate rezuma. Dar, printr-o energetică sinteză, putem desprinde cu claritate cel puțin ideea centrală. Noi am formulat-o astfel: totul stă, de fapt, pe un dublu paradox fundamental: nu există, pe de altă parte, decât "prima lectură". Orice "relectură", o a "două lectură" etc., este în realitate doar o primă, irepetabilă, originală, genuină lectură. Citim totdeauna altfel o carte, ori de cîte ori o redeschidem dintr-un motiv sau altul. Această inevitabilă primă lectură poate fi naivă, curență, la cititorul obișnuit, sau critică, în care împrejurare "naivitatea" dispără. Căci criticul are totdeauna amintirea și a altor lecturi. De unde al doilea paradox al relecturii: pentru critic (cititorul intelectual în genere) nu există de fapt niciodată o "prima lectură". Intervine, ceea ce Matei Călinescu analizează pe larg, încă o formă de "intertextualitate". Nu există deci lectură total inocentă. Nu există lectură critică integral originală (pp. 42, 51). Nu citim de două ori aceeași carte (p. 277). Orice lectură de acest tip este comparativă, reflexivă, retrospectivă (p. 287). O circularitate spirituală domină întregul proces. Putem adăuga, eventual, încă o "fișă" la dosarul atât de copios al acestui fenomen. Gaston Chelard era convins că "nu există literatură decât la două lectură" (*La Terre et les Rêveries de la volonté*, Paris, 1965, p. 262). Doar această lectură asigură permanentă recurență a imaginilor. Instituie deci, în esență, literatura ca realitate fenomenologică a conștiinței, ca prezență în orizontul imaginarii.

Această primă dublă lectură este analizată de Matei Călinescu prin discări succesive. Intervine o subtilă, plină de meandre, lectură a relecturii (dar și formula inversă este la fel de adevărată în cazul acestui critic: de relectură a lecturii), care duce la cîteva rezultate esențiale. Prima lectură este lineară, a două în mod obligatoriu circulară. Prima lectură este diacronică, a două sincronică, orientată spre structura de ansamblu a cărții recitite. Ea este "spațială", proiectează "arhitectonic" ("catedrală", la Ruskin, la Proust,

devine o emblemă). A doua lectură este sau ar fi chiar obligatorie în cazul poeziei (pp. 43, 44). Ea are puternice afinități și cu fenomenul "jocului". Este una din contribuțările cele mai personale ale cărții. Jocul-lectură ne "face să credem" în realitatea ficțiunii (make-believe), se conduce după reguli (p. 216), este disponibilă, gratuită, gravă și recreativă în același timp. Evident, analiza este operativă doar în cazul literaturii de ficțiune. Recitam, reluăm, în ce ne privește, fragmente din *Rereading* și nu vedem nimic "ludic" în insistența noastră. Dorim doar să ne edificăm, să înțelegem, să pătrundem un mecanism intelectual. Matei Călinescu știe de altfel bine că există o lectură primă, parțială, simplă, nereflexivă și una reflexivă (p. 277), pe care o practicăm și noi, în acest caz, de altfel.

Nu-i mai puțin adevărat că, în imensa masă de cititori și relectori, criticul literar este și rămîne în netă minoritate. Încă un cîștig definitiv al cărții: se înălță prejudecata că lectura este sau ar fi predomi-

nant estetică. Plăcerea lecturii nu este deloc fundamental și esențială estetică, orientată spre considerații formale și de valoare. Citim, în primul rînd pentru a "omori timpul", de placere, pentru satisfacerea cunoașterii, a curiozității, din nevoie nouății și a varietății etc., etc. Multă citesc și recitesc pentru a se informa, edifica (lecturile religioase atât de specifice culturii europene), educa (rolul cultural, imens, al lecturii); ne-am dat seama noi însine de enorma tradiție culturală a literaturii ocupindu-ne de "biografia" ideii sale), medita, confirma și consolida în convingeri, rugă (spiritual reading, p. 67). Intervine, în anumite împrejurări, și autocunoașterea. Ne amintim și de o observație, pătrunzătoare, a lui Paul Valéry: "Cît de puțin ne cunoaștem ne dăm seama recitindu-ne" (Oeuvres, II, p. 625). Caz special, specific, în primul rînd scriitorilor. Jurnalul lui André Gide este plin de "relecturi", explicate succesiiv prin placere, nevoie a rememorării, verificare a unor detalii, recuperări de idei "revoluționare" etc. Un repertoriu aproape complet.

Lipsa de spațiu ne oprește de a insista asupra tuturor implicărilor "relecturii" în critica literară. Critica înseamnă lectură și relectură. Care este însă deosebirea de lectura naivă? O primă distincție facea, de mult, Goethe, într-o scrisoare din 1819 (cartea lui M.C. ne obligă și pe noi la unele... relecturi): "Există trei moduri de a citi: una care simte placere fără a judeca, a treia care judecă fără să-i placă și cea mijlocie care simte placere judecînd și care judecă simțind placere; aceasta din urmă reproduce efectiv opera de artă ca fiind una nouă" (W.A., IV, 31, 178). Este, sau ar fi, definiția "criticii creațoare". Critica de interpretare, hermeneutică în sens larg, este și ea prin definiție o relectură. Semnificația unei opere reiese doar la o două lectură. Ea este individuală, irepetabilă, subiectivă, capricioasă, multiplă, revelatoare etc. Literatura nu poate fi deci decât recitată (Nabokov și alții confirmă deci pe Bachelard, p. 22). Doar lectura repetată descooperă straturile de semnificație ale operei literare. Venind dintr-un regim expresiv, ceaușist, citat în mod expres (p. 269) – dominat de cenzură și autocenzură –, Matei Călinescu analizează pe larg și situația textelor "cu secrete", de citit printre rînduri, "esoterice", lecturi "cu cheie" etc. Este, într-un sens, capitolul cel mai actual și mai direct asimilabil – în sens "românesc" – al lui *Rereading*.

Sintem cei dinti care să recunoaștem că o astfel de lectură, să-i spunem "reducționistă", dezavantajează pînă la un punct nouă și complexă carte a lui Matei Călinescu. Fiecare capitol introduce, de fapt, o nouă perspectivă asupra (re)lecturii, îmbogățind-o. Fiecare segment practică, în felul său, o nouă formă de "lectură creativă" (Emerson, p. 76). Dacă ne amintim de imensul succes al acestei formule, inclusiv în critica românească, inclusiv clasică (G. Călinescu: lectură critică "recreează emoția", altfel spus face literatură despre și cu literatură), ne dăm seama că ea are precuitori și nu neapărat în zona strict impresionistă. Numai că sensul "creației" nu are, în acest context, un conținut beletistic. *Rereading* înseamnă, în primul rînd, interpretare, descifrare, "trădare creațoare" (formula lui R. Escarpit poate fi și ea reamintită), multiplă existență a operei literare, pluralitatea sa de sensuri (la același cititor, la succesiuni de cititori, în medii și epoci diferite – conform "esteticii receptiei"), a fi mereu nou în alt context (în funcție de vîrstă, loc, situație, sex, pp. 91-92) etc.

Pe scurt, nici o lectură nu seamănă cu alta. Lectura este deci o eternă, inevitabilă și fundamentală "productivă" (p. 38) relectură. Acută este și observația conform căreia, atunci când scriem după o primă lectură, nu ne punem niciodată în perspectiva relecturii (p. 7). Totul stă în calitatea (densitatea, perspicacitatea, finețea, competența etc.) primei lecturi, primului contact cu textul literar. El condensează întreg procesul critic. Foarte probabil că R. Ingarden are deci dreptate: nu se mai adaugă nimic *estetic* peste prima lectură. Prima lectură, care nu este, cum știm acum foarte bine, deloc ingenuă, deloc "naivă".

Parcugindu-l atent, cu creionul în mînă, pe Matei Călinescu (avînd doar regretul că-l prezentăm într-o formă extrem de comprimată), ne dăm seama de adevărul acestor realități. Astfel definită, (re)lectura este și o formă a criticii de identificare. Dintr-o practică destul de prelungită putem afirma că această experiență ne-a reușit, mai ales, cu Matei Călinescu, dintră criticii români activi în străinătate. Concluzie și stenica și cultural-melancolică în același timp. Criticul nu mai este printre noi. El simbolizează o etapă ideală mai înaintată decât preocupările criticii noastre curente actuale. Consolare și nu prea. Din păcate. Matei Călinescu nu are însă nici o vină. Ravagile epocii ceaușiste, în cultură, nu vor fi niciodată îndeajuns denunțate.

Festivalul național de teatru "Ion Luca Caragiale"

Își va desfășura cea de IV-a ediție la București în perioada 30 octombrie-6 noiembrie și va fi însoțit de: Forumul de dramaturgie națională; Întîlnirile UNITER; "Teatrul de miine" – reprezentări studențești; lansări de carte; expoziții; retrospectiva edițiilor anterioare, pusă la dispozitie de Editura Video.

Programul spectacolelor în concurs: 30 octombrie ora 19 – Ghetou de Joshua Sobol, regia Victor Ioan Frunză – Teatrul Național București (Sala Mare a TNB); 31 octombrie ora 11 – Arșița și viscolul de Mihai Isărescu, regia Dominic Dembinski – Teatrul "Nottara" (Teatrul "Nottara"); ora 19 – Richard al III-lea de W. Shakespeare, regia Mihai Măniuțiu – Teatrul "Odeon" (Sala Majestic); 1 noiembrie ora 19 – Teatrul descompus de Matei Vișniec, regia Cătălina Buzoianu – Teatrul Mundi (Institutul Francez); 2 noiembrie ora 14 – Legături primejdioase de Choderlos de Laclos, regia Alex. Vasilache – Teatrul de Buzunar Chișinău (Teatrul "Nottara"); ora 19 – Decameronul, text de Alexander Hausvater, regia Iulian Vișă – Teatrul "Radu Stanca" Sibiu (Sala "Toma Caragiu" – Teatrul "L.S. Bulandra"); 3 noiembrie ora 19 – Sam de G.M. Zamfirescu, regia Tudor Chirilă – Teatrul Național Cluj-Napoca (Teatrul de Operetă "Ion Dacian"); 4 noiembrie ora 19 – Decameron 645, text și regie Silviu Purcărete – Teatrul "Anton Pann" – Rimnicu Vilcea (Sala Majestic); 5 noiembrie ora 19 – Phaedra, adaptare și regie Silviu Purcărete – Teatrul Național Craiova (Sala Mare a Teatrului Național).

Deschiderea festivalului va avea loc la Teatrul Național în data de 30 octombrie ora 18, iar decernarea premiilor se va face în același cadru la 6 noiembrie ora 19.

Organizatori: Ministerul Culturii – Direcția Teatru; Primăria Municipiului București – Inspectoratul pentru cultură; UNITER.

URSZULA DOROSZEWSKA

Ce s-a întâmplat în Tadjikistan II

• toți miniștrii din guvernul Emomali Rahmonov au fost înalte oficialități comuniști • un cunoscut criminal a devenit ministru Afacerilor Interne • după câștigarea alegerilor pentru Consiliul Suprem de către comuniști a început vinarea Opoziției • forțele lui Safarov au atacat populația civilă, selectându-și victimele pe baza identității etnice sau regionale • Opoziția tadjikă a săptănat zadarnic ajutorul "democratului" Elțin • la Moscova sînt recruteți tineri voluntari pentru a lupta împotriva "fundamentalismului Islamic" • generalii ruși, și nu guvernul rus, ar fi inițiatori de intervenții armate în Abhazia, Transnistria și Tadjikistan • pentru a scăpa de răspundere, Moscova încearcă să atragă în conflict celelalte republici • "fundamentalismul Islamic" e o justificare a intervenției militare russă în republicile Asiei Centrale •

(Urmare din numărul trecut)

Cînd la Dușanbe a venit la putere un nou guvern condus de Emomali Rahmonov, miniștrii săi fuseseră toți înalte oficialități comuniști care provineau, în mare parte, din provincia Kulab. Ministrul Afacerilor Interne, Iakub Salimov, este un foarte bine cunoscut criminal din Kulab, condamnat la închisoare pentru escrocherii. Dintre un nucleu care a constituit baza pentru divizia 201 mobilizată din Rusia și pentru Frontul Popular, acum "demobilizat", s-a creat armata regulată a Tadjikistanului. Comandanță de un general rus, această armată este angajată în bombardarea Pamirului, care este apărăt de milicia locală, slab înarmată. Sangal Safarov împreună cu alt lider la Frontului, Faizali Saidov, și-au pierdut viață în circumstanțe neelucide - probabil că nu mai erau de folos nimănui. Guvernul tadjik a impus partidelor politice să accepte comuniști. Miniștrii din guvern au primit ordine precise după plenarele partidului. Privatizarea a fost opriță, Ministerul Planificării a fost pus în drepturi, s-a restabilit monopolul sectorului de stat. La 19 iunie au avut loc alegeri pentru Sovietul Suprem din Tadjikistan. Pentru fiecare din cele 19 regiuni a intrat în cursă cîte un singur candidat, comunist, și, întâmplător, toți acești candidați au câștigat alegerile. Membrii Opoziției care au supraviețuit evenimentelor au fost trimiți la închisoare. Șodmon Iusuf, Davlat Hudonazarov, Kazi-Kalon-ul și mulți alții au părăsit țara. Arestările, perchezitiile, urmările și crimile continuă.

In primăvara anului 1993, reprezentanți ai organizației Amnesty International și ai Comisiei de Supraveghere de la Helsinki au reușit să strîngă informații, încă incomplete, în ceea ce privește victimele de război, purificările etnice, arestările și alte forme de represiune comise de către actualul guvern din Tadjikistan. Toate rapoartele martorilor oculari aruncă vina asupra Frontului Popular și a guvernului lui Rahmonov. Martorii neutri spun că elemente criminale s-au alăturat ambelor tabere și că, deci, atrocități s-au commis de ambele părți. Însă doar forțele lui Safarov au atacat populația civilă, selectându-și victimele pe baza identității etnice sau regionale. Informații despre represiuni și despre victimele războiului tadjik au fost adunate și la Moscova de către Societatea pentru Apărarea Drepturilor Omului din Asia Centrală, ai cărei membri sunt, în principal, refugiați din acea regiune.

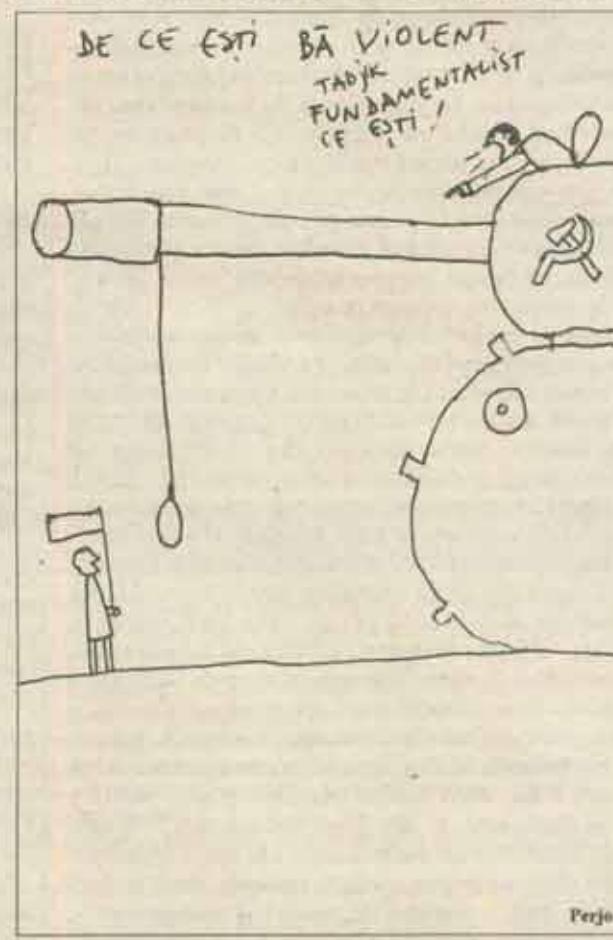
Care este reacția Moscovei?

Opoziția tadjikă a crezut în mitul lui Elțin democrat și a contat pe ajutorul lui în lupta sa cu nomenclatura comunistă locală. Dar în zadar. În vreme ce în Tadjikistan se comiteau crime, Moscova era scena luptei de gherilă dintre președinte și parlament. La Moscova, miza era împărțirea puterii și alte probleme controversate cum ar fi politica față de așa-numiții vecini apropiati – republicile fostei Uniuni Sovietice nu au intrat însă în joc. De fapt, ambele părți au aceeași poziție față de această problemă: amindouă sprijină total regimul de la Dușanbe, de vreme ce s-a semnat un tratat de prietenie și cooperare cu acesta. Se crede că generalii armatei ruse, și nu guvernul rus, sunt responsabili pentru începerea intervențiilor armate în Abhazia, Transnistria și Tadjikistan. Conform acestei păreri, guvernul rus doar acceptă ceea ce se întâmplă. Fără îndoială, complexul militar industrial are nevoie de clienți pentru armele sale, iar generalii doresc să se răzbune pentru Afganistan. Circulă multe povești pe seama rolului jucat de KGB și de celelalte servicii speciale în provocarea conflictelor etnice și religioase. Divizia 201 motorizată, care a sprijinit armata lui Safarov și a aprovizionat-o cu armament, este considerată la Moscova un element nor-

mal al politicii Russiei. Reprezentanți ai Ministerului de Externe și ai armatei pretind că fundamentaliștii islamici au încercat să răstoarne guvernul tadjik și că populația de origine rusă era în pericol. Avioane de transport militar continuă să ducă voluntari de la Moscova pentru a lupta împotriva "fundamentaliștilor islamici" din îndepărtele regiunii ale fostului imperiu. Recrutarea acestor voluntari, în majoritate tineri, nu se face ilegal sau în secret: sunt implicate centre de recrutare ale armatei permanente, iar presa guvernamentală informează despre tot ce se întâmplă.

Totuși, în Rusia, sunt destul de mulți oameni care știu ce se petrece în Tadjikistan și destule ziare și reviste care prezintă o imagine corectă a evenimentelor, permitînd astfel adevărului să pătrundă în mintea critică a publicului. Dar articolele care apar în "Moskovskie Novosti", "Novoe Vremea" sau "Nezavisimaya Gazeta" despre Tadjikistan nu au impact asupra procesului de decizie politică. S-au ridicat voci de protest împotriva politicii duse de Rusia față de vecinii apropiati; Elena Bonner, de exemplu, a spus: "Este paradoxal că Rusia democratică sprijină regimul anti-democratic din Tadjikistan, care a ucis oameni pe străzi, oameni care nu erau numai tadjici. Nu este treaba Rusiei să se amestice într-un conflict intern al unui stat suveran acordind sprijin uneia dintre părțile aflate în luptă. Guvernul ar trebui să recunoască faptul că armata rusă nu este în măsură să joace rolul de apărător al păcii în Comunitatea Statelor Independente".

Două două partide politice, din cele multe care au luat ființă în Rusia, au criticat politica Rusiei față de Tadjikistan: Partidul Libertății Economice și Partidul Social-Democraților Ruși. Konstantin Borovoi, liderul Partidului Libertății Economice, a declarat: "Conducătorii din Tadjikistan își exercită puterea de pe tancuri, cu mitraliera în mână, vîrsind râuri de sânge nevinovat în drumul lor. Împreună cu democrații tadjici, am luptat pentru libertate, dar azi contribuim la uciderea lor cu arme rusești". Social-Democrații au trimis reprezentanți în asediul Pamir pentru a ob-

Perje

ține informații obiective. Din nefericire, pozițiile pe care aceste două partide le iau în problema Tadjikistanului au, asupra politicii Russiei, același efect pe care-l au protestele Comitetului Mamelor de Soldați, care cere retragerea "filor Rusiei" de la granița tadjiko-afgană.

În luna iunie a acestui an, 25 de fii ai Rusiei au murit cînd punctul de graniță pe care-l apărau a fost atacat de rebeli tadjici dinspre partea afgană. Responsabilitatea pentru moartea lor cade, în mare parte, pe umerii generalilor ruși care ar fi trebuit să se pregătească mai bine pentru un asemenea atac; oricum, mijloacele de apărare ale punctului de frontieră erau învechite și nu funcționau. Abia la două luni după acest atac s-a întrunit comisia interministerială pentru Tadjikistan ca să discute această problemă, după care ministrul Afacerilor Externe a declarat că guvernul tadjik ar trebui să înceapă convingerile cu Opoziția pentru că, altfel, Rusia își va retrage forțele din Tadjikistan și va ajuta populația vorbitoare de limbă rusă să plece din țară. Este foarte puțin probabil ca guvernul rus să-și ducă vreodată la înăpere aceste amenințări. Tostă lumea știe că retragerea sprijinului rusesc, militar sau de alt fel, acordat regimului de la Dușanbe ar determina imediata sa cădere.

Au fost trimiși soldați din Uzbekistan, Kirghizstan și Kazahstan ca să-i ajute pe ruși să păzească granița tadjiko-afgană. În acest fel, Moscova încearcă să atragă celelalte republici din Asia Centrală în conflict pentru a scăpa de propria răspundere. Cu toate acestea, Turkmenistanul a refuzat să se implice.

Unde este fundamentalismul islamic?

Official, Moscova își justifică sprijinul acordat regimului din Tadjikistan pretinzînd că Opoziția intenționa să construiască un "stat islamic" acolo și că fundamentalismul islamic, odată consolidat în Tadjikistan, va infecta și celelalte republici din Asia Centrală și chiar însăși Federația Rusă, care este casa a 20 de milioane de musulmani. Această teză a fost repetată de presa din lumea întreagă.

Totuși, nu este adevărat și toti care știu ceea ce despre situația din Tadjikistan pot confirma acest lucru. Ziaristul moscovit Arkadi Dubnov, de exemplu, a scris un articol consistent, pentru "Novoe Vremea", despre felul cum amenințarea fundamentalismului islamic devine o justificare pentru intervenția militare russă în republicile Asiei Centrale, justificare inventată "pe coridoarele Puterii din Moscova și Tașkent". Dubnov mi-a spus că singurul loc unde au existat obiectivele partidului islamic au fost rapoartele dușmanilor săi. Programul partidului nu a fost niciodată complet formulat; în esență, el a constat din scopul general de promovare a "renașterii naționale și religioase", fără nici o declarație agresivă sau mențiune a "fundamentalismului". Păreri similare pot fi găsite în paginile altor ziare pro-democratice. De curind, chiar și "Pravda" a recunoscut că nu a existat niciodată, în Tadjikistan, un "fundamentalism islamic", ci mai degrabă un "extremism național". Vadim Lifșit și Valeri Lavrentiev, membri ai Partidului Social-Democratic care au studiat cazul Tadjikistanului, au conchis, într-un raport, că "documentele programatice oficiale ale Partidului Renașterii Islamice nu au conținut niciodată pretenții de înființare a unei republici islamică. Nu au existat declarații anti-occidentale sau anti-rusești perceptibile – dimpotrivă, s-a subliniat importanța crucială a legăturilor cu Rusia. De fapt, cererile Opoziției se limitau la includerea reprezentanților provinciilor Garm și Pamir în guvern. Se poate spune că guvernul de uniune națională, care a venit la putere din cauza valului de entuziasm populist, nu a avut niciodată sansa de a se apăra împotriva eficienței mașinii a nomenclaturii, care a avut la dispoziție structuri de organizare, forțe armate, fonduri și mijloace de a influența masele. Strîns legat de cercurile conducețătoare de la Moscova și Tașkent și exploatajnd din plin spectrul „fundamentalismului islamic”, guvernul din Tadjikistan i-a venit foarte ușor să atragă Moscova și Vestul de partea sa".

(Continuare în numărul viitor)

Traducere de ADRIANA TUDOR
(în curs de apariție în revista "UNCAPTIVE MINDS")

Gabriela Adameșteanu (redactor-șef), Rodica Palade (redactor-șef adjunct), Andrei Cornea (redactor-șef adjunct), Dan Perjovschi (director artistic). Horia Pepine (publicist comentator), Oana Armeanu (actualitate culturală), Marian Chiriac (actualitate politică), William Totok (corespondent la Berlin), Ion Miron Damian (corespondent la Paris), Florina Popa (șef departament economic), Cornelia Niculae (contabil), Radu Dobândă (șef serviciu corectură), Alexandru Cirip (corectură), Gina Marin (fotoreporter, secretariat), Mircea Ionescu (șef serviciu difuzare), Ioan Condor, Mihnea Chiua, Flori Sava (difuzare), Maria Filip (curier).

Responsabil de număr: Oana Armeanu

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 614.17.76, Tel/fax 311.22.08

ISSN-1220-5761

Tipărită la
"PROGRESUL"
ROMANESC SA
Calea Plevnei 114
Tehnoredactare
computerizată
Adrian Baltag
Revista "22"